

Periodiek

Historische Kring Maarssen, 46^e jaargang
nr. 1 - 2019

MET O.A.:

TREKHONDEN
IN MAARSSSEN

PALEN OP DE
PARKWEG

ELSENBURG III
een grandioos huis

Voor erkend schareelkees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

*Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.*

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN
aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

colofon

Opgericht op 11 september 1972, opgenomen in het verenigingen-register bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met HKM:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Bestuur:

Michel van Schaik, voorzitter
Ron Moers, vicevoorzitter
Arie van Ginkel, secretaris
Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-564168,
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl
Ronald van Tongeren, penningmeester
Tineke Barneveld, Hans van Bommel, Henk Blaauw,
Bert de Ruiter, Jan Simonis, Ria Tijhuis.

Leden van verdienste:

drs. W. Smits (10-02-1994), mevr. A.P. van Haften (26-02-2015),
mevr. R. Tijhuis (10-03-2016).

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000),
J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002),
Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006),
B. Visschedijk (26-02-2009), Mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011),
H. Blaauw (06-03-2014).

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Arjan van Weele (secretaris), Piet Gentenaar,
Nelleke Hendrikse, Bert de Ruiter, Ria Tijhuis. Kopij zenden aan: Jan
Simonis, e-mail: bestuur4@historischekringmaarsssen.nl Voor verkoop
losse nummers: Bert de Ruiter, N. Maesstraat 6, tel. 0346-563599.
ISSN: 1384-0967

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 14 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het
einde van het kalenderjaar. Voor meer informatie en aanmelden als
lid van de Kring zie de website of neem contact op met Ronald van
Tongeren, Wilhelminaweg 1a, 3603 CR Maarssen, tel.: 0346-556696,
e-mail: penningmeester@historischekringmaarsssen.nl Eventuele
stortingen op ons rekeningnummer NL93INGB0002907376 t.n.v.
Penningmeester HKM.

Vormgeving en productie:

Topic Creatieve Communicatie, Wierden.

inhoud

3	Colofon en Inhoud
4	Kringnieuws
5	Convocatie Jaarvergadering
5	Jaarlijkse excursie 25 mei 2019
6	'Den zonderlingen wensch' van Willem van Rennenberg
11	Trekhonden in Maarssen
15	Van de redactie
16	Palen op de Parkweg
18	De wandeling van De Pijper in 1916, een terugblik Deel 6
20	Schilders van de Vechtstreek
25	Het geluk van een antiquariaat in Maarssen
28	Doornburgh, drie ontdekkingen in één map
31	Elsenburg III, een grandioos huis
37	Uit de Oude Schoenendoos Deel 77

op de cover

Uitsnede uit afbeelding van melkboer Jan Versteeg
met zijn hondenkar.

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan.

De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgen-de nummer inleveren vóór 15 maart 2019.

De Historische Kring Maarssen heeft al het mogelijke gedaan om de eventuele rechthebbenden op beeld en/of tekst in dit Periodiek te achterhalen. Indien u meent aanspraak te kunnen maken op dergelijke rechten, verzoeken wij u contact op te nemen met het bestuur via de secretaris.

Nieuwjaarswens

Het bestuur van de HKM wenst alle leden van de Kring een voorspoedig 2019 in goede gezondheid. Wij hopen dat we ook in het nieuwe jaar weer op uw steun en belangstelling voor onze activiteiten mogen rekenen.

Data van lezingen

Donderdag 28 februari 2019: Jaarvergadering. Na de pauze geeft Hans van Bommel een lezing over de bevrijding in 1945.

Donderdag 18 april 2019: Lezing over de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Alle lezingen beginnen om 20.00 uur en vinden plaats in de Open Hof.

Schenken

Van mevrouw Van Klooster ontvingen we twee boeken met satirische afbeeldingen betreffende de Tweede Wereldoorlog. De heer Dekker schonk ons een map met foto's en documenten over de ACF. Van de heer De Bruin uit Meteren ontvingen we diverse voorwerpen uit de oorlog die betrekking hebben op zijn familie. Ook van de heer Reisinger ontvingen we diverse documenten over de oorlog. Van Han Brinkhof kreeg onze Kring documenten over de Maarssense landbouwcoöperatie 'Het Sticht'. Alle schenkers weer hartelijk dank.

Tentoonstelling over polder- en korenmolens

Van 1 maart tot en met 15 september 2019 organi-

seert het Vechtstreekmuseum een tentoonstelling over de molens langs en nabij de Vecht. Er worden vijftien molens gepresenteerd in Vreeland, Loenen, Nigtevecht, Breukelen, Kockengen, Nieuwersluis, Oud-Zuilen, Tienhoven en Weesp. Er wordt in de tentoonstelling ook aandacht besteed aan verschillende thema's zoals de bouw van de molen, molens in verval, verdwenen molens, het ambacht van de molenaar en waterbeheer vroeger en nu. Dankzij de Foto- en Videoclub Loenen zijn alle molens op een bijzondere wijze in beeld gebracht.

Rectificatie 'De beeldhouwers langs de Vecht', Periodiek nr. 4-2018

Gabriël van Seumeren attendeerde ons op een tweetal onjuistheden in dit artikel. Hij schrijft: 'In het overigens interessante artikel wordt ook mijn oom René van Seumeren (broer van mijn vader) behandeld. Bij het artikel staat een foto van de grafsteen van Francientje van Seumeren, waarbij vermeld wordt dat het om de dochter van René van Seumeren zou gaan. Dit is onjuist. Francientje (mijn zusje) was zijn nichtje (dochter van zijn broer Gabriël, mijn vader). Het beeld stelt de ouders voor met het gestorven kind, omarmd door Jezus. Mooi detail is de glimlach op het gezicht van het overleden kind, ten teken dat het uiteindelijk toch goed is zo. Ook het stuk over de overstap van beeldhouwen naar scheepsbouw is onjuist. Het ging juist andersom! René was directeur van de familie-rederij Theodora. In 1965 nam Furness de Rederij Theodora (...) over. Theodora was een tankvaartrederij gespecialiseerd in het vervoer van vloeibare, verwarmde, zwarte producten (de familie Van Seumeren bezat ook teerfabriek Cindu in Uithoorn) en voer ten tijde van de overname met zes zeeschepen (...). René verkocht de rederij juist om zich geheel aan het beeldhouwen te wijden. Begin jaren '80 verhuisde het gezin van René naar Reek in Noord-Brabant. (...) Toen mijn moeder (Renée van Seumeren-Verhaar) in 1985 overleed, maakte René ook voor haar het grafmonument, uitgebeiteld in hardsteen, dat ook te vinden is op de r.-k. begraafplaats, vlakbij het graf van mijn zus.'

Convocatie

Donderdag 28 februari 2019 houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst wordt gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Aanvang 20.00 uur. Het financieel jaarverslag 2018, de begroting voor 2019, de notulen van de ledenvergadering van 8 maart 2018, evenals het jaarverslag over 2018 zijn op de avond van de ledenvergadering aan de zaal verkrijgbaar. Vanaf twee weken voor de vergadering worden de stukken op onze website gepubliceerd. www.historischekring-maarssen.nl/home/bestuur-en-organisatie/verantwoording/

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen van de jaarvergadering van 8 maart 2018
4. Jaarverslag over het jaar 2018 van de secretaris
5. Financieel verslag over 2018 en de begroting voor 2019
6. Verslag van de kascommissie
7. Vaststelling van de contributie over 2019
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuursverkiezing, zie hieronder
10. Activiteitenjaarplan 2019
11. Rondvraag
12. Sluiting

Voorzitter Michel van Schaik treedt om persoonlijke redenen af. Het bestuur van de HKM heeft unaniem besloten om vicevoorzitter Ron Moers voor te dragen als nieuwe voorzitter.

Na een termijn van drie jaar treedt statutair af mevrouw Tineke Barneveld. Zij stelt zich niet herkiesbaar. Vacatures: vicevoorzitter en 2e penningmeester. Namen van tegenkandidaten kunnen tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur worden bekend gemaakt.

Na de pauze: Lezing 'Bevrijding Maarssen in mei 1945' door Hans van Bommel.

Niet-leden zijn welkom bij deze lezing. Zij betalen € 5 entree. Ook mogen zij aanwezig zijn bij de jaarvergadering, maar zij hebben geen stemrecht.

Het bestuur hoopt velen te mogen begroeten op deze avond in de Open Hof.

Namens het bestuur,
Arie van Ginkel, secretaris

Jaarlijkse excursie in het kader van de Nieuwe Hollandse Waterlinie

Op 25 mei brengen we in de ochtend een bezoek aan Fort Vechten bij Bunnik. Wij krijgen daar een rondleiding met gidsen over het terrein, maar maken eerst een koffiestop bij Restaurant Vroeg. Na de rondleiding vertrekken wij naar Muiden waar we tussen de middag op eigen gelegenheid iets kunnen eten en drinken. Rond 13.30 uur maken we een boottocht naar Pampus waar ieder zelf het eiland kan verkennen. Voor leden kost de excursie € 26,00 en voor niet-leden € 31,00. Gebruik van uw museumkaart geeft recht op korting. Inbegrepen bij de prijs zijn de busreis, de koffie en de boottocht. Opgeven kan tijdens de algemene jaarvergadering van 28 februari a.s. of daarna bij voorkeur per e-mail (rtongere@ziggo.nl) of een telefoontje naar onze penningmeester, Ronald van Tongeren, tel 556696. Bellen tussen 19.00 en 20.00 uur. Het verschuldigde bedrag moet worden overgemaakt op rekeningnummer NL93INGB0002907376 ten name van de penningmeester Historische Kring te Maarssen. Uw deelname is pas definitief als wij het geld ontvangen hebben. Wacht niet te lang met reserveren want de belangstelling is altijd groot.

‘Den zonderlingen wensch’ van Willem van Rennenberg

Tineke Barneveld

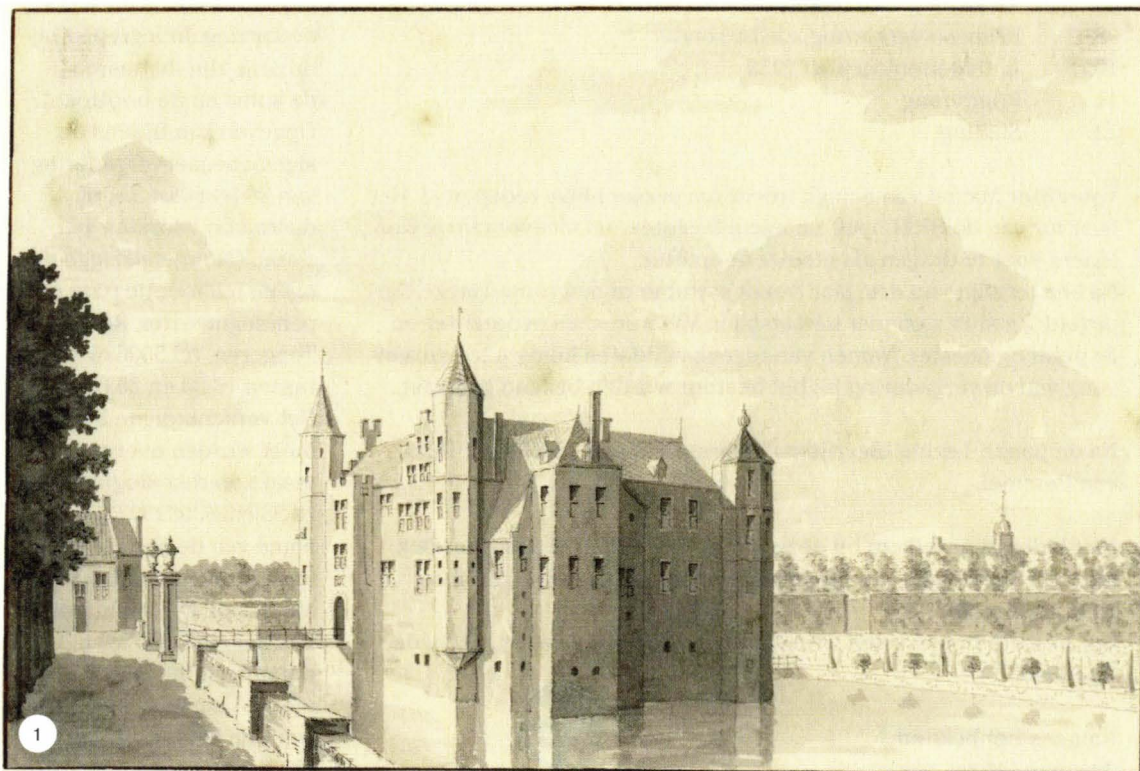
In Periodiek nr. 4 van 2018 vertelde ik over de zoektocht naar het graf van Adam van Lockhorst in de kerk van Oud-Zuilen. Bij die zoektocht in februari 2000 werd echter niet het graf van Van Lockhorst gevonden, maar de zeer oude grafzerk van Willem van Rennenberg.¹⁾ Nu heeft de naam Van Rennenberg in de geschiedenis van de Nederlanden een slechte naam. De naam wordt vaak onmiddellijk gelinkt aan ‘het verraad van Van Rennenberg’. George van Lalaing, graaf van Rennenberg (1536-1581), was door Willem van Oranje tot stadhouder benoemd van de noordelijke gewesten. Hij steunde de opstand tegen koning

Philips II en schaarde zich aan protestantse zijde. In 1580 liep de graaf echter over naar Spaanse zijde, hetgeen hem in de geschiedenis een zeer slechte reputatie heeft bezorgd. Tegenwoordig worden zijn handelingen door historici veel genuanceerder bekeken.

De Willem van Rennenberg in dit artikel is echter de grootvader van George van Lalaing, de Van Rennenberg ‘van het verraad’.

Wie was Willem van Rennenberg?

Vrijheer en edelman van aanzien Willem van Rennenberg (1470-1545) is van groot belang geweest

1. Slot Zuylen na wederopbouw door Willem van Rennenberg. Bron: Het Utrechts Archief (HUA).

voor de bouwgeschiedenis van Slot Zuylen. In de Lage Landen was er in de Middeleeuwen een groot binnenlands conflict dat met tussenpozen duurde van 1350 tot 1490: de Hoekse en Kabeljauwse twisten. De oorlog ging vooral over de macht en de erfopvolging in het graafschap Holland en het ging er regelmatig heftig aan toe. Frank van Borselen erfde in 1422 de voorloper van het huidige Slot. Veel plezier had hij niet van zijn erfenis, want in datzelfde jaar werd het huis door de Utrechtse Hoeken met de grond gelijk gemaakt. De restanten hebben ongeveer honderd jaar braak gelegen. Toen Van Borselen in 1470 overleed, had hij geen wettige nakomelingen en de grond en de puinhopen kwamen via via in handen van de vooraanstaande familie Van Culemborg. Graaf Willem van Rennenberg was op 37-jarige leeftijd getrouwd met Cornelia van Culemborg. Cornelia erfde in 1510 de ruïne van kasteel Zuylen, en haar echtgenoot Willem nam de herbouw voortvarend ter hand. In 1528 stond er weer een belangrijk gebouw dat werd omgeven door een slotgracht en dat in 1536 zelfs werd opgenomen in de lijst van ridderhofsteden (zie afbeelding 1).

Van Rennenberg overleed in 1545. Hoezeer hij verknocht was aan Zuylen is beschreven in het tijdschrift 'Buiten' waarin op 28 maart 1908 stond: *'Willem van Rennenberg overleed op 18 juli 1545 op Zuylen, waar hij bijna onafgebroken met zijne vrouw gewoond had en hij had den zonderlingen wensch te kennen gegeven, dan op drie plaatsen begraven te worden: zijn hart in de kapel van Zuylen, zijn ingewanden in die van Westbroeck en zijn lichaam in de abdij van Oostbroeck, buiten de Witte Vrouwenpoort te Utrecht.'*

Er bestaat een ooggetuigenverslag van de uitvaart van Van Rennenberg. De abdis Vrouwe Henrica van Erp van het Vrouwenklooster meldt: *'Anno 1545 fterf Willem Grave van Rennenborch, op 't Huys tot Zuylen, den 11 Julii. Hy wort gebalfemt. Syn Hert begraven tot Zuylen in de Capel. Syn Ingewant te Westbroeck, ende 't Lichaem tot Oostbroeck begraven, op ten 23 Julii voornoemt. Ick ginge met ons Joffren ftaen voor onfe Poort aen de Steen-wech; ende wachte mit ons Capellaen, die 't Cafuvel aen had, mit een Wy-quaft in fyn hant, ende twee van de jongfte Jofferen droegen 't Cruys ende 't Wierooock. Ende wy ginghen buyten die*

Vrenckpoort, ende bleven ftaen by de Wagen-wech, daer men na Ooftbroeck vaert, fo langh dat al die Wagens voorby waren. Doe ginghen wy wederom'.

Een zonderlinge wens!

Was die wens van Van Rennenberg inderdaad zo zonderling? Naar onze eenentwintigste-eeuwse maatstaven komt de regeling ons nogal bizar voor: een stoffelijk overschot her en der verspreid begraven... Waar komt de eigenaardige gewoonte een lichaam in stukken te verdelen vandaan? Dit vindt zijn oorsprong in het koninklijk begrafenis-ritueel. De gescheiden begraving begon al in de vroege middeleeuwen en hield verband met de reliekenverering van heiligen. Koningen en keizers waren door God uitverkoren en dus was ook een vorstelijk graf, net zoals bij heiligen, een plaats van verering. Wanneer een vorst ver van huis stierf, was repatriëring van het lichaam niet altijd mogelijk en dus werd het hart, dat als wezen van

Willem van Rennenberg
had de zonderlinge wens
te kennen gegeven op drie
plaatsen begraven te willen
worden.

de persoon werd beschouwd, overgebracht naar het vaderland. Het hart was het orgaan dat het meest verbonden was met de ziel.

Een andere reden om het lichaam van een vooraanstaande edele te verdelen is om aan te geven wat het grondgebied was dat hij onder zijn beheer had. Zo is het hart van de Engelse koning Richard I Leeuwenhart begraven in Rouen in Normandië, en zijn lichaam in Anjou. Het hart van de Schotse koning Robert the Bruce ligt in de abdij van Dunfermline, en zijn lichaam in de Melrose abdij.

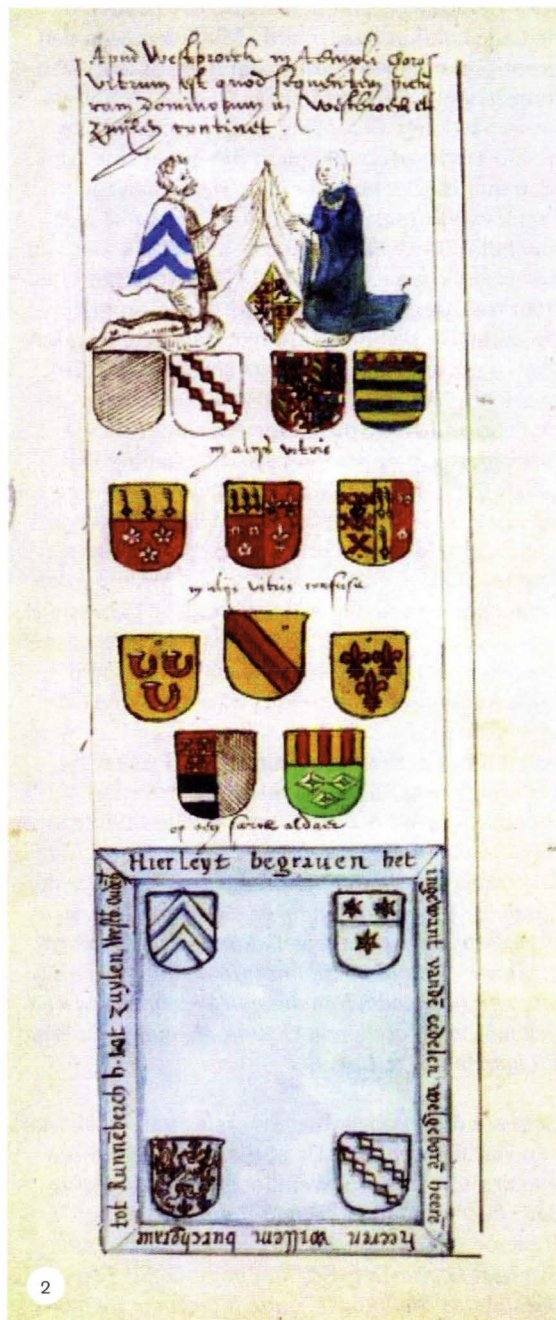
1 December 1530: de Nederlanden zijn in rouw. Landvoogdes Margaretha van Oostenrijk, tante én opvoedster van keizer Karel V, sterft in haar paleis in Mechelen. Naar Bourgondisch-Habsburgse gewoonte wordt haar stoffelijk overschot 'verdeeld'. Margaretha's lichaam werd begraven in

Ook in latere eeuwen werd het gescheiden begraven van lichaamsdelen in ere gehouden, zij het soms ook met een ander motief: De beroemde componist Frederic Chopin stierf in 1849 aan tuberculose. Hij werd begraven op het kerkhof Père-Lachaise in Parijs, terwijl zijn hart wordt bewaard in de Heilig Hartkerk in Warschau, Polen. Chopin stond erop dat zijn hart afzonderlijk begraven zou worden, uit angst levend begraven te worden. De laatste woorden van Chopin: *'The earth is suffocating. Swear to make them cut me open, so I won't be buried alive'*.

In de oude, in 1652 afgebroken kapel in Zuilen bevonden zich grafkelders die bij de bouw van de nieuwe kerk bewaard zijn gebleven. In de aanbestedingsstukken lezen wij immers: *'Werden aan Mr. Lambert aanbesteedt: het afbrecken van den capel, schoonmaken van graven, van den fondamente[n], 't verleggen van den dooden, 't opmetse[n] van den fondamente[n] tot op een voet boven d'aerde'*. Het is waarschijnlijk dat in de kerk ook enkele vooraanstaande sloteigenaren hun laatste rustplaats hebben gekregen.

Ooit was er in de kerk van Westbroek een raam met de afbeelding van Van Rennenberg en zijn graf met ingewanden. Het raam is helaas vernietigd maar de Utrechter Aernout van Buchell (1565-1641) tekende het venster om de herinnering voor het nageslacht te behouden (zie afbeelding 2).

2

3

Rouwbord van Willem van Rennenberg in de kerk van Westbroek.

Plek van de opgraving van de grafsteen in het kerkje van Oud-Zuilen. Foto Henk Barneveld, 2000.

Onderin de tekening van een rechthoek staat te lezen: *'Hier leyf begraven het ingewant vande eedelen welgebore heere heeren Willem burchgrave tot Renneberch.....zuylen westbroek'*.

Wel hangt er in het koor van de Westbroekse kerk nog een houten rouwbord met de volgende tekst: *'Int jaer ons Heeren MVCXLV den XVIII dach in julio is so afdijgh geworden den edelen en waelgeboren Heeren H. Willem Vrijgraef zu Rennenbergh H. tot Zuylen ende Westbroek ende heer tot Oldenhoornen, daert hart in dese Capelle of is begraven, ende het ingewant in de Westbroek, en het lichaem tot Oostbroek. God heb de Ziele'*. Boven het rouwbord houdt een engel het wapenschild vast (zie afbeelding 3).

Vondst van de grafsteen in de Slotkapel van Oud-Zuilen

Toen in januari 2000 de elektrische vloerverwarming in de kerk moest worden vernieuwd, werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om te zoeken

naar het graf van de stichter van de kerk Adam van Lockhorst, die overleden was in 1656. Volgens de literatuur zou Van Lockhorst begraven zijn in een grafstede *'vóór den dorpel van het choor'*. Natuurlijk begon men daar het onderzoek. Na het verwijderen van de vloerplanken werd een vloer aangetroffen van grijze plavuizen, echter geen grafzerk. Men vond veel puin en op veel plaatsen werden op ongeveer 20 cm onder de grijze plavuizen rode plavuizen aangetroffen. Tot grote verrassing werden vlak daaronder funderingsresten van het vroeger op deze plaats gebouwde Romaanse kapelletje gevonden. Van een grafsteen was echter nog steeds geen sprake.

Het onderzoek werd enkele meters verderop voortgezet en na enkele sonderingen trof men stukken hardsteen aan (zie afbeelding 4). Een zwaar beschadigde grafsteen werd gevonden: de grafzerk van Willem van Rennenberg! De steen heeft een afmeting van 100 x 200 cm en is 25 cm dik. De rechter onderhoek ontbreekt. In het mid-

den van de steen is een groot familiewapen van Van Rennenberg afgebeeld met twee zogenaamde 'kepers op de vlucht'. ²⁾ In medaillons komen op drie (van oorsprong vier) hoeken vier wapens voor. Aan de vier randen van de steen is te lezen: *'Hier leit begraven / het hert vanden Eedelen Heere, Heer Willem / Vrye Grave Tot Renne- / berch Heer van Zuylen ende Westbroeck en Oudehoern'*. De steen was in zeer slechte conditie en van opnemen was dus geen sprake (zie afbeelding 5). Alles is zorgvuldig uitgemeten en gefotografeerd en daarna is de grafruist van Willem van Rennenberg, herbouwer van Slot Zuylen, niet verder verstoord en is de kerkvloer weer gedicht.

Noten

1. Dit artikel is (nagenoeg geheel) eerder gepubliceerd in de Nieuwsbrief van Slot Zuylen in april 2018.
2. Keper is een term uit de heraldiek en een keper lijkt op de nok van een huis; het is een symbool van 'hechtheid'.

Informatie opgraving: J. van der Teems en Jacques F. Peeters.

De zwaar beschadigde grafsteen van Willem van Rennenberg. Foto Henk Barneveld, 2000.

Trekhonden in Maarssen

Wally Smits

Mijn grootmoeder, oma Smits, vertelde ooit dat zij in haar jonge jaren, voor of tijdens de Eerste Wereldoorlog, met de hondenkar schoon wasgoed van de wasserij van Van der Kreeft helemaal naar Weesp moest brengen. De wasserij was gelegen aan de Straatweg ter hoogte van de plek waar vroeger de ABTB was en wij, de toehorende kleinkinderen, vonden dat toch wel een flinke afstand. Met de bromfiets was het wel te doen maar met de fiets, laat staan te voet, leek de afstand ons veel en veel te groot. Met deze constatering was voor ons toen de kous af. Nu, nadat ik in het gemeentearchief van Maarsseveen en Maarssen onderzoek heb gedaan naar het verschijnsel trekhonden, kwam dat verhaal weer bij mij boven. Had oma echt die afstand met de hondenkar lopend afgelegd en ook nog terug? Had ze op de heen- of terugweg zelf gelopen of was ze op de kar gaan zitten? Hoe was het gesteld met de poten van de hond na zo'n tocht? Ik vrees dat, als ik diezelfde tocht uit nostalgische overwegingen nog eens zou maken, de grens van Breukelen voor mij het verst haalbare geweest zou zijn. Voor die tijd had zou de politie mij vermoedelijk al lang opgepakt hebben op grond van de Wet op de Dierenbescherming van 1962 waarin het gebruik van trekhonden uitdrukkelijk wordt verboden. Of de tocht was mij onmogelijk gemaakt door dierenliefhebbers, die een hondenkar toch wel als erg dieronvriendelijk zouden bestempelen.

Oma's verhaal wordt ondersteund door de herinneringen van P. Reith, die in vier wandelingen Maarssen omstreeks 1900 beschreef. Als hij schrijft over het straatbeeld in die tijd vermeldt hij dat er weinig verkeer was maar dat er geregeld vee en schapen door het dorp trokken. 'De voormiddag staat in het teken van venters met melk, groenten, vis, hout en turf, petroleum, aardappelen, fruit enzovoort. Ze hebben allen een handwagen met een trekhond ervoor of eronder, die ook weer het zijne op straat deponeert. Tussen al die honden een geweldig geblaf en gekef tegen

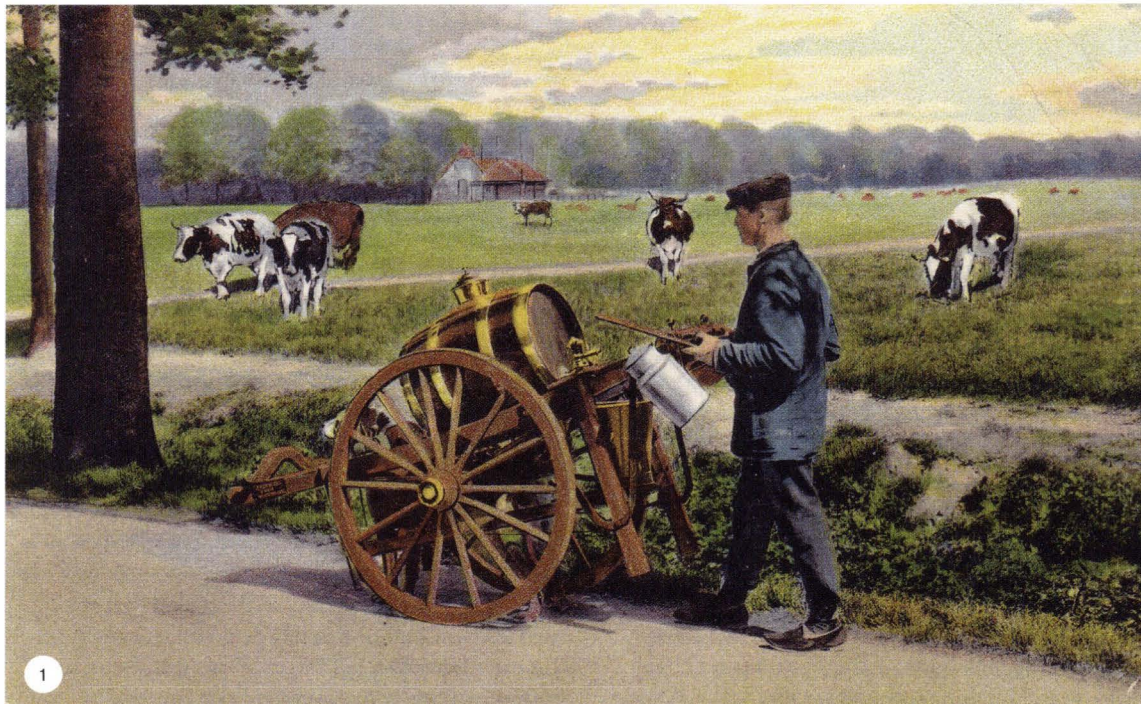
elkaar. Zaterdagmiddag passeren de veedrijvers, die de koeien van de veemarkt in Utrecht bij de kopers thuisbezorgen. Dat zijn soms behoorlijke aantallen dieren die ook weer hun niet geringe sporen achterlaten. Dan komen nog de Utrechtse venters op hun hondenkarren met de groenten die op de veiling in Utrecht onverkocht bleven, welke ze à tout prix kwijt willen. (...) Des avonds om ongeveer zes uur komen melkventers nog een keer, weer met verse melk.' Hoewel de strekking van zijn verhaal ook is dat er nogal wat mest op de openbare weg achterbleef, geeft het een mooi beeld van het volkomen ingebed zijn van het verschijnsel trekhond. Geen woord van medelijden met de trekhond. Hij vindt het interessanter om de enorme hoeveelheid mest te beschrijven die er altijd op de wegen in de steden en dorpen lag.

De trekhond, tractie voor de kleine middenstander

In tegenstelling tot in Denemarken, waar het gebruik van trekhonden altijd al verboden was, heeft onze viervoeter in Nederland eeuwenlang dienstgedaan als trekdier voor diegenen die zich geen paard konden veroorloven of voor wie het handiger was om een kleiner dier te hebben als trekdier. De hondenkar is immers in de stad met zijn smalle straatjes wendbaarder dan een paard en wagen. Vooral na 1800 werd deze manier van vervoer veel gebruikt (zie afbeelding 1). In de tweede helft van de negentiende eeuw begon men meer oog te krijgen voor het lot van dieren in het algemeen en voor trekhonden in het bijzonder. Veelal op gemeentelijk- en provinciaal niveau werden allerlei verordeningen uitgevaardigd die schijnbaar het lot van de dieren moesten verlichten, maar veelal waren het verordeningen die meer gericht waren op het beschermen van de bevolking tegen gevaarlijke honden. De verordeningen gaan vaker over het muilkorven van honden en het afschieten in verband met hondsdelheid dan over een betere behandeling.

Het Reglement van Politie van de gemeente Zuilen

Een romantische afbeelding van melkboer Jan Versteeg met zijn hondenkar met daaronder hond Hekkie op de Maarsseveensevaart; op de achtergrond boerderij Meerhofstede. Archief Hans van Bemmelen.

uit 1857 rept met geen woord over trekhonden. Toch is er in de navolgende jaren het een en ander veranderd. Het 'Brievenboek justitiezaken' van de gemeente Maarsseveen over de periode 1890-1904 wemelt van de processen-verbaal over verkeerd gebruik van trekhonden.¹⁾ Zo kreeg in 1901 G. van Schaik uit Maarssen een proces-verbaal omdat zijn honden 'niet van lederen halters waren voorzien'. Duidelijk is dat er wel aandacht was voor het paard van de kleine neringdoende. Wellicht dat deze 'grotere aandacht veroorzaakt is door het vanaf 1896 geldende 'Reglement op het rijden met hondenkarren in de Provincie Utrecht', waarin eisen voor houders, karren en honden werden opgenomen. Hierin staat in Artikel 6 uitdrukkelijk vermeld dat de bestuurders of geleiders van deze hondenkarren zich in de kom van de gemeente 'niet op het voertuig mogen plaatsen, maar daarnaast moeten gaan'.²⁾ Op dit artikel kom ik hieronder nog terug vanwege de uitzonderingen.

Door onduidelijkheden kwam er in 1910 een vernieuwde Trekhondenwet en daaropvolgend een Trekhondenbesluit. Vanaf die tijd moesten houders van trekhonden zich laten inschrijven

bij de gemeente en kreeg men een soort rij- en kentekenbewijs. Dit kenteken moest op de kar bevestigd zijn. Ook aan de hond werden speciale eisen gesteld. Zonder daar al te diep op in te gaan, moest het een stevige, minstens 50 cm hoge hond zijn met een boeg(borst)breedte (5B op afbeelding²⁾ van minstens 14 cm (zie afbeelding 2). Nog ging deze wet een aantal mensen niet ver genoeg. In 1912 werd de Anti-Trekhonden Bond opgericht, later beter bekend onder de naam Bond Tot Bescherming van Honden. Het enige doel was de totale afschaffing van trekhonden. In 1962 kregen ze, zoals hierboven vermeld, hun uiteindelijke succes maar in de tussentijd oefenden ze voortdurend druk uit op de overheid.

Over de periode 1910-1928 is over het voorgaande in zowel het gemeentearchief van Maarsseveen als dat van Maarssen nauwelijks iets te vinden. Dat wil niet zeggen dat er niets met de wet werd gedaan. In januari 1920 wordt vermeld dat N. van der Vaart, melkslijter te Zuilen, Amsterdamse Straatweg 52, 'geen houder van een hondenkar' meer was.³⁾ Er bestond dus wel een vorm van administratie, maar of de honden daadwerkelijk gekeurd werden, betwijfel ik. Die onduidelijkheid

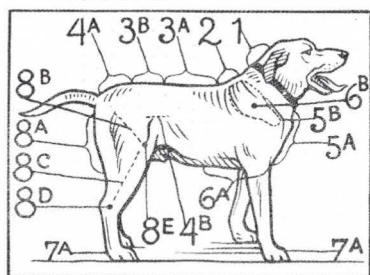

bleef tot de herziening van de Trekhondenwet in 1927 waarna de gemeenten verplicht werden te keuren en ook aan de provincie verslag te doen van die keuring. Hoewel in vele gemeenten de plaatselijke veldwachter de keuring mocht verrichten, pakte men het in Maarsseveen en Maarsse professioneler aan. Beide gemeenten lieten de 'directeur van de Vleeschkeuringsdienst Breukelen', de heer Hoogland, die in 1928 ook dienstdeed als gemeente-veearts, de honden keuren. Zelfs in 1934, toen we een eigen veearts (Anderson) hadden, bleef Hoogland keuren.

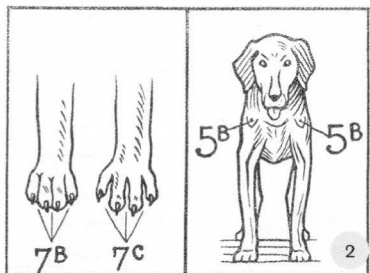
De keuring van 1928 in Maarsseveen

In het voorjaar van 1928 werd iedere hondenkarbezitter opgeroepen om voor de keuring te verschijnen. Voorafgaand aan die keuring kwam er bij de gemeente een brief binnen uit Den Haag waarin gewezen werd op de boegbreedte van de trekhond. Die was weliswaar vastgesteld op 14 cm maar vanuit de Veeartsenijkundige Faculteit van de Universiteit van Utrecht kwam een waarschuwing voor malafide praktijken in de wereld van hondententoonstellingen. Honden die tijdens het fokken of tijdens de tentoonstellingen niet aan de ras-eisen bleken te voldoen, werden van de hand gedaan en kwamen in handen van personen die ze

gingen gebruiken als trekhond, terwijl die honden daar in het geheel niet voor geschikt waren; over dierenliefhebbers gesproken... Door de vereiste boeg- of borstbreedte te vergroten tot 16 cm dacht men dit misbruik te kunnen ondervangen. De resultaten van de keuring werden genoteerd in het 'Register houders Hondenkarren' en iedere nieuwe keuring werd achter de vorige vermeld. Zo zien we in het register van Maarsseveen over 1928 veertien namen van trekhondenbezitters.⁴⁾ Jacobus Verhoef van de Oude Dijk opent de rij, gevolgd door Wulfert Leeftang en Willempje Veldhuizen aan dezelfde dijk. Aan de Looydijk vinden we slechts één hondenkar, maar aan de Herenweg zijn er toch weer twee: eigendom van Cornelis van den Oosten en van Aart van het Veld. Aan de Diependaalsedijk vinden we Elmer van Elst met een hondenkar en in de Kaatsbaan worden aan de Maarsseveense kant vier bezitters vermeld; Oudhof, Van Kooten, Schmidt en Van Hof mogen hun klandizie bedienen met de hondenkar. Vanwege lichamelijke gebreken en/of hoge ouderdom mochten Jacobus Verhoef en Jacobus Leeftang zich op de kar verplaatsen (zie afbeelding 3). Na 1930 gaat het aantal trekhonden snel achteruit. In 1934 komt Jacobus Theodorus Kerste er nog als nieuweling bij in Maarsseveen, maar zijn 'span' komt niet door de keuring omdat zijn nummerbord ontbrak op de kar. Het aantal afvallers is enorm. Van Ee van de Looydijk maakt mee dat zijn hond wordt afgekeurd; er worden wat vergunningen ingetrokken zodat we in 1934 nog slechts twee vergunningen overhouden in Maarsseveen en dan blijkt bij de keuring van 1936 ook nog eens dat Kerste was verhuisd naar de Bolensteinsestraat in de gemeente Maarssen.

Afbeelding van de ideale trekhond volgens de Trekhondenwet 1910 en het zogenaamde Trekhondenbesluit. Bron: brochure 'Aanwijzingen voor houders en geleiders van hondenkarren en voor de met het toezicht daarop belaste ambtenaren'. In bezit auteur.

De keuring van 1928 in Maarssen

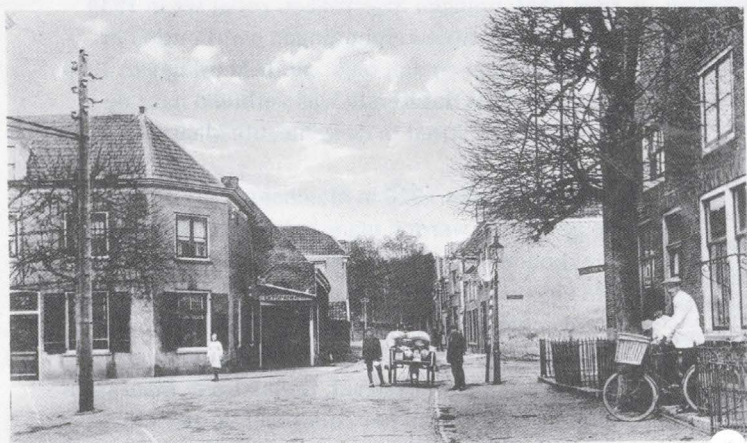
In april 1928 werden maar liefst 25 honden in het trekhondenregister van Maarssen ingeschreven.⁵⁾ De eigenaars waren verspreid over het hele dorp. Ze woonden aan de Kerkweg, Schippersgracht, Parkweg, de Achterstraat (nu Nassaustraat), Termeerweg, Raadhuisstraat, Breedstraat, Maarssenbroeksedijk en aan het Zandpad (zie afbeelding 4). Dit waren de straten waar één of twee eigenaars van hondenkarren woonden. Het merendeel

Op de Straatweg tussen Breukelen en Nieuwersluis: een trekhondenkar met berijder die, waarschijnlijk wegens lichamelijke gebreken, vergunning heeft om op de kar te zitten. Afbeelding uit 'Ons Land'. Archief Hans van Bemmelen.

was te vinden aan de Lange-gracht met drie eigenaars, aan de Binnenweg met drie eigenaars en met name in de Bolensteinsestraat met vijf eigenaars. Op de Langegracht komen we als bekenden tegen Mettes Kouf-feld en Jacobus van den Akker; aan de Binnenweg komen we als bekende naam tegen de weduwe Ros en in de Bolensteinsestraat werden Hendrik Kerste, de we-duwe Niekerk (2x), Cornelis de Roy en Gijs Kroon in het register opgenomen. Vermeldenswaard is nog Hermanus (Manus) de Ko-ning die zijn winkel had aan de Termeerweg 1a. Ook hier zien we dat in de loop van de jaren dertig het aantal trekhonden sterk afneemt. Veel vergunningen wor-den ingetrokken. De keuringsarts keurt in 1934 van de resterende vijftien honden er ook nog eens twee af en zo zien we ook in Maarssen dat de trekhond uit het straatbeeld verdwijnt. Manus de Koning is bijna de laatste als hij na de keuring van 1939 zijn vergunning laat vervallen. De allerlaatste die zijn hond en aanspanning laat keuren op 20 april is Albert van den Broek. Hij zal wel een speciale reden heb-ben gehad om een hondenkar te gebruiken, want hij mocht al vanaf 1928 op de kar zitten. Op basis van al deze gegevens kun-

ACHTERSTRAAT. MAARSSSEN.

Foto van trekhondenkar met belading ter hoogte van de hoek Nassaustraart (vroeger Achterstraat) / Kaatsbaan. Archief Hans van Bemmelen.

nen we dus wel concluderen dat het verschijnsel trekhond eind jaren dertig van de vorige eeuw in Maarsseveen en Maarssen nagenoeg verdwenen was.

Bronnen

1. RHCVV Archief Gemeente Maarsseveen 1818-1949 inv. nr. 1729.
2. RHCVV Archief Gemeente Maarsseveen 1818-1949 inv. nr. 870.
3. RHCVV Archief Gemeente Maarsseveen 1818-1949 inv. nr. 872.
4. RHCVV Archief Gemeente Maarsseveen 1818-1949.
5. RHCVV Archief Gemeente Maarssen 1813-1938 inv. nr. 2956.

Van de redactie

Voor u ligt ons vertrouwde Periodiek, maar nu in een nieuwe vormgeving. Wij vonden als redactie al enige tijd, mede gevoed door opmerkingen van onze auteurs en abonnees, dat de vormgeving van het tijdschrift zeker nog beter zou kunnen. De wens tot verandering betrof vooral het formaat van het tijdschrift en de vormgeving van de omslag, maar van het een kwam het ander. Ook het binnenwerk is bij deze gelegenheid kritisch bekeken en aangepast aan de verandering van de voorkaft. Belangrijkste criterium is de leesbaarheid. De tekst moet op basis van lettertype, lettergrootte en vormgeving aantrekkelijk zijn om te lezen. Voor wat betreft de omslag zijn wij deels teruggegaan naar de vormgeving van vóór 2014. Toen had elke nummer een ander omslag omdat er telkens een afbeelding op de voorkaft stond uit het betreffend nummer. Dat gaan we nu weer doen.

De belangrijkste elementen van de verandering:

Het formaat is gewijzigd. Het tijdschrift is iets langer/hoger geworden. Om precies te zijn: 170 x 240 mm.

Op de omslag staat per aflevering een andere afbeelding over de hele voorkant en er wordt een ander lettertype gebruikt voor de tekst.

We gebruiken niet langer blauw als voornaamste kleur, maar voor het binnenwerk vooral zwart-wit. De afbeeldingen blijven natuurlijk in kleur.

Het lettertype is veranderd, niet langer de Times, maar de Cheltenham. Deze letter is eleganter en zachter dan de Times, maar wel even efficiënt in ruimtebeslag.

Het stramien is gemoderniseerd. Door minder elementen te gebruiken, gaat meer aandacht naar tekst en beeld. Ook kloppen de verhoudingen in het stramien nu beter.

Met u blijven wij natuurlijk van mening dat de inhoud van het Periodiek het belangrijkste is. Een moderne en aantrekkelijke vormgeving is echter ook van belang voor de leesbaarheid en uw leesplezier.

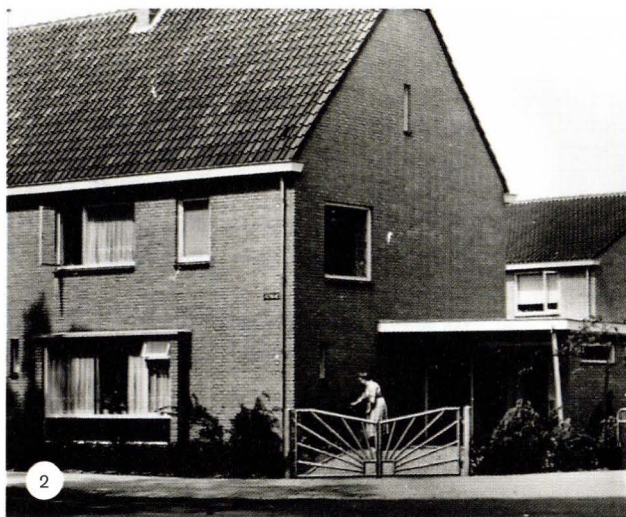
Palen op de Parkweg

Jaap Kottman

Een aantal jaren geleden veroorzaakte een aanrijding een breuk in één van de twee palen die sinds mensenheugenis op het kruispunt Parkweg-Kerkweg stonden. De gebroken paal is in 2011 door de gemeente weggehaald. Hans van Bommel vond enkele jaren later de paaldelen weer terug op het gemeentelijk opslagterrein en vatte het plan op ze te laten herstellen en weer terug te plaatsen op de oude plek. Inmiddels is de paal gerestaureerd en eind oktober 2018 feestelijk herplaatst (zie afbeelding 1). Circa 175 jaar lang stonden de twee robuuste palen aan weerszijden van de weg op het kruispunt Parkweg-Kerkweg. Het zijn ronde, met frijnslag (sierbewerking met een steenbeitel) bewerkte natuurstenen palen die naar boven toe licht versmallen. De top bestaat uit een lage punt. Vanaf het maaiveld zijn ze 1.70 m hoog en de diameter

verloopt van ongeveer 35 naar 31 cm. Tegenwoordig staat de paal aan de Vechtzijde nog wel bij het kruispunt, maar de tegenoverstaande paal is tussen de jaren zeventig en begin jaren tachtig bij wegwerkzaamheden enkele meters in de richting van de Parkweg verplaatst (zie afbeelding 2). Waarschijnlijk is dit gedaan is om de doorstroming van het verkeer te verbeteren. Door de genoemde aanrijding is deze paal gebroken en werd hij wegens gevaar van omvallen weggehaald. De nieuwe standplaats zal weer meer richting het kruispunt zijn. Op de paal aan de Vechtzijde zijn enkele gebruikssporen aanwezig, zoals een ijzeren schroef en twee met cement en lood dichtgestopte gaten. Waarschijnlijk waren daar ooit kettingen aan verbonden.

De vraag kan nu zijn: waarom staan die palen daar? Om die te kunnen beantwoorden gaan wij terug

▲ Foto uit de vroege jaren zestig, genomen aan de Parkweg met de paal op de oorspronkelijke plaats. Deze paal was verdwenen, maar is nu herplaatst.

▼ De paal wordt weer teruggezet op de hoek Kerkweg-Parkweg. Foto Bert de Ruiter.

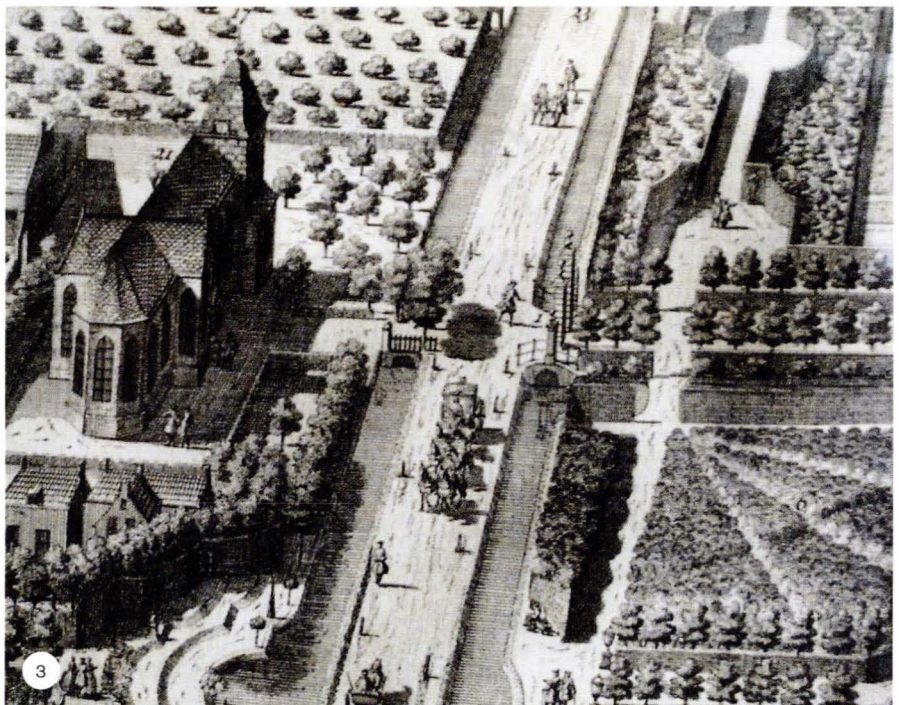

naar het jaar 1710. Maximiliaan van Lockhorst liet toen op het terrein dat hij geërfd had een groot landhuis bouwen met een enorme tuin daaromheen: Huis Ter Meer. Dat terrein lag in de binnenbocht van de Vecht en werd omsloten door de huidige Raadhuisstraat en Beethovenlaan tot aan ongeveer de Mozartlaan. De Kerkweg liep midden door de tuin maar was wel vrij toegankelijk. In 1792 werd deze oorspronkelijk formele tuin verkleind en veranderd in een landschapstuin. Het deel ten oosten van de Kerkweg hoorde nu niet meer bij de tuin en werd door de toenmalige eigenaar verhuurd als wei- en bouwland. Rond 1840 is het Huis Ter Meer zelf ook verkleind tot een voor die tijd moderne villa. Daarbij is ook een nieuwe praktische toegang naar het huis gemaakt. Oorspronkelijk lag de entree van de oprijlaan van het huis dwars op de Kerkweg ter hoogte van de groene zijdeur naast de toren van de Nederlandse Hervormde kerk (zie afbeelding 3). Bij de verkleining van het huis is de entree verplaatst naar het huidige kruispunt Breedstraat-Raadhuisstraat aan het begin van de

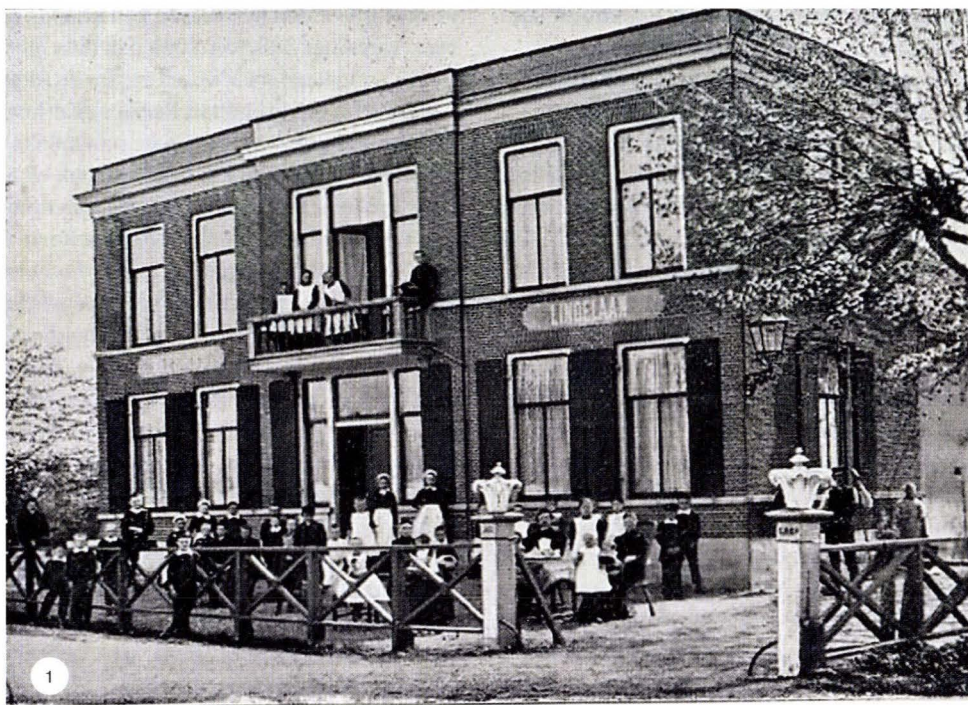
Parkweg met een hek tussen gemetselde pilasters. Vanaf het huis werd ook een laan met een bocht aangelegd naar de achter in- en uitgang van het park bij het kruispunt Parkweg-Kerkweg. Als afsluiting daarvan zijn de twee palen links en rechts geplaatst. Met kettingen waren ze aan elkaar verbonden. Alleen met toestemming van de bewoners van Huis Ter Meer werden ze geopend. In 1900 werd een bouwplan gemaakt om de tuin bouwrijp te maken voor realisatie van een nieuwe woonwijk, later ook 'Ter Meer' genoemd. De beide rijlanen werden in dat plan doorgetrokken van de Binnenweg tot aan de Breedstraat, waarmee een nieuw traject door Maarssen ontstond. Dat traject kreeg de naam Parkweg. Dat de palen toen nog steeds de achtereingang van Het Huis Ter Meer markeerden, komt vermoedelijk doordat het huis aanvankelijk in de bouwplannen was opgenomen. Toen het huis onverkoopt bleek, werd het in 1902 alsnog afgebroken. De palen bleven staan en staan nu dus weer samen als een zichtbaar overblijfsel van de rijke geschiedenis van Maarssen.

Detail van de gravure door Hendrik de Leth uit 1739 met de oorspronkelijke oprijlaan van Het Huis Ter Meer tegenover de Nederlandse Hervormde Kerk.

Het Weeshuis „Lindelaan“ voor onverzorgde weezen te Maarssen.

De wandeling van De Pijper in 1916

- een terugblik Deel 6

Ria Tijhuis

In de vorige aflevering van deze serie lezen we dat De Pijper aan het einde van de Binnenweg linksaf de Straatweg opliep. Deze weg bood een eeuw geleden natuurlijk een volslagen andere aanblik dan nu in 2019. Dit heeft te maken met de industrie die zich hier decennialang langs het Amsterdam-Rijnkanaal heeft gevestigd.

Rechts staat het kantoorgebouw van Plaatwerkerij en Verzinkerij Bammens, ons allen bekend van de gegalvaniseerd stalen vuilnisemmer die vroeger in elk huishouden werd gebruikt. Oorspronkelijk was hier een boerenhoeve gevestigd met de naam Groeneveld, waarvan de oudste vermelding dateert uit 1542. Rond 1870 werd de boerderij vervangen door het huis dat er nu staat. Het is in neoclassicistische stijl opgetrokken en werd enkele jaren particulier bewoond. Daarna is het in gebruik genomen als weeshuis met de naam Lindelaan. Dit weeshuis was hier gevestigd tot 1915 en De Pijper heeft tijdens zijn wandeling wellicht nog de steen met deze naam op de gevel gezien (zie afbeelding 1). Pas in 1920, toen de firma Bammens zich in Maarssen vestigde, is het in gebruik genomen als woonhuis en kantoorpand. Tegenwoordig is het pand omringd door fabrieksgebouwen (zie afbeelding 2).

Verderop aan de overkant van de Straatweg staat met huisnummer 68 het huis Vecht en Dijk. Het is een vrijstaand pand met een witgepleisterde gevel en het heeft een achttiende-eeuwse kern. In 1836 is het, volgens de beschrijving van P.J. Lutgers, een aanzienlijke buitenplaats grenzend aan Op Buuren en in bezit van de heer A.A. Sinkel, de eigenaar van de Winkel van Sinkel in Utrecht. Eén van de directeurs van Bammens, Ir. W.C. van Kuijk, koopt de buitenplaats in 1928 en na de Tweede Wereldoorlog wordt het huis eigendom van de fabriek. Het is momenteel opgedeeld in een drietal appartementen. We zetten de wandeling voort en gaan onder het viaduct van de

Zuilen Ring door. Op afbeelding 2 is het viaduct zichtbaar.

De buitenplaats Op Buuren, die naast Vecht en Dijk gelegen was, is inmiddels verdwenen. De gronden behorend bij de buitenplaats strekten zich uit tot aan de Maarssenbroeksedijk. Door de aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Utrecht en in 1890 door het graven van het Merwedekanaal, nu Amsterdam-Rijnkanaal, zijn deze gronden voor een groot deel aan het buiten onttrokken. Wat resteert is een kleine overtuin tussen Straatweg en kanaal. Hier bevindt zich nu rechts voorbij het viaduct De Glazen Ruimte.

In 1895 vraagt de bewoner van Op Buuren, de heer H. van der Woude, een vergunning aan om op zijn terrein een farmaceutische fabriek te mogen inrichten. In 1902 gaat hij een partnerschap aan met de heer A.R. van Linge en worden de activiteiten verder uitgebreid. Op de plaats van de oude steenfabriek Welgelegen, vijftig meter verderop langs de Straatweg, wordt in 1911 een volledig nieuwe fabriek gebouwd, de - in de volksmond zo genoemde - kininefabriek. Een bijgebouw van het landhuis wordt ingericht als laboratorium. Het huis is in 1985 afgebroken want door een ontploffing was het grotendeels verwoest.

Ten gevolge van de herinrichting van het landschap langs de Straatweg is het terrein versnipperd geraakt. De heer De Pijper maakte in 1916 zijn wandeling over wat toen nog een landelijke, bestrate weg was. Hij heeft het sluizencomplex gezien dat in 1891 is aangelegd, maar niet de Op Buurenbrug; de bouw daarvan vond pas plaats in 1932.

We eindigen op het punt waar de Straatweg overgaat in de Amsterdamsestraatweg, ter hoogte van de fabrieksgebouwen van Brocacef en het voormalige laboratorium en ook de plek waar tot 1966 de korenmolen De Hoop stond.

De schilders van de Vechtstreek

Jaap Versteegh

De Vechtstreek is een uitgestrekt, schilderachtig gebied, waar in de loop der tijden veel kunstschilders gewoond en gewerkt hebben. In mijn voorgaande artikelen over kunst uit de Vechtstreek heb ik er al verschillende genoemd, zoals Jacobus Storck, Roelant Roghman, Jan van der Heyden, P. J. Lutgers, Nicolaas Bastert en Jaap Hillenius. Er waren hier echter nog veel meer kunstschilders actief, vooral rond 1900, toen de Nederlandse kunst een bloeiperiode doormaakte. In 2010, ten tijde van de vorming van de nieuwe gemeente Stichtse Vecht, werd mij gevraagd het kunstbezit uit de voormalige gemeentehuizen van Maarssen, Breukelen en Loenen aan de Vecht te inventariseren en te taxeren. Bij deze gelegen-

heid kreeg ik een goede indruk van de rijkdom aan kunstschilders in de Vechtstreek in heden en verleden. Qua thematiek viel er een duidelijk onderscheid te maken. Overeenkomend met de culturele belangstelling in de verschillende periodes ging in de zeventiende en achttiende eeuw de meeste aandacht van de kunstenaars uit naar een topografisch verantwoorde weergave van diverse buitenplaatsen. In de negentiende eeuw werd vooral het landschap een populair onderwerp onder kunstenaars en in de twintigste eeuw gingen zij meer hun persoonlijke voorkeur volgen, ieder op zijn of haar eigen manier. Wat betreft stijl en techniek was het minder gemakkelijk een algemene typering te geven, mede door de veelheid aan

N.S. Bastert. 'De Vecht bij Oudaen', circa 1900. Olieverf op doek. Collectie Kunsthandel Pygmalion Maarssen.

kunstenaars. Verschillende van hen kende ik al, maar van veel anderen had ik tot op dat moment niet eerder gehoord. Toch kwam hun werk mij in veel gevallen wel bekend voor.

Het rivierlandschap

In het werk van de kunstenaars uit de negentiende en twintigste eeuw met een voorkeur voor het rivierlandschap rond de Vecht is de grote invloed van Nicolaas Bastert (1854-1939) te zien (zie afbeelding 1). Men kan hierbij denken aan de schilders Schaap, Stutterheim, Köhler, Ligtelijn en Van Oel. De kunstschilder Egbert Rubertus Derk Schaap (1862-1939) groeide op in huize d'Oranjeboom in Nigtevecht. Tijdens zijn academietijd in Amsterdam leerde hij George Breitner kennen, een vriend van Nicolaas Bastert. Tot 1913 schilderde hij enigszins in de sfeer van beide mannen donkere, 'bruine' stads- en bosgezichten. Ook weidse plasgezichten, vaak op groot formaat, vormden destijds een favoriet thema van Schaap. Hij woonde in deze jaren in Villa Nova aan de Cannenburgerweg in 's-Graveland, waar hij in zekere welstand leefde en werkte. Schaap genoot aanzien. Na een ruzie tussen de moderne 'blauwen' en de conservatieve 'bruinen' in de schildersvereniging St. Lucas werd hij in 1913 gekozen tot voorzitter van het 'bruine' St. Lucas. Na 1913 veranderde zijn kleurgebruik en begon hij meer lichte landschappen te schilderen met bloesemende appel- en perenbomen. Daarmee verwierf hij uiteindelijk zijn grootste bekendheid. Louis Stutterheim (1873-1943) was afkomstig uit Rotterdam en kwam na enige omzwervingen rond 1916 terecht in Zuilen en vervolgens in Hilversum. Hij was opgeleid aan de Rotterdamse Academie door J. Striening en A.H.R. van Maasdijk, maar de nauwkeurige werkwijze van deze schilders uit de romantische school liet Stutterheim al snel achter zich. Hij voelde zich meer aangetrokken tot de impressionistische werkwijze, zoals eveneens te zien is bij Bastert. In vergelijking met deze populaire Vechtschilder was de penseelstreek van

Stutterheim losser, zelfs wat slordig. Behalve langs de Vecht was hij vooral actief in het polder- en plasseengebied rond Kortenhoef, waar hij meerdere pittoreske doorkijkjes schilderde (zie afbeelding 2). Willem Hendrik Köhler (1876-1931), die een groot deel van zijn leven in Maarssen woonde en werkte, was eveneens schatplichtig aan Bastert. Köhler studeerde rechten in Leiden toen hij het besluit nam om schilder te worden en lessen te gaan volgen op de Academie in Den Haag. Zowel wat stijl als onderwerpen betreft sluit zijn werk aan bij de Haagse School. Hij schilderde vlakke, Hollandse vergezichten die door de aandacht voor een specifieke lichtval doen denken aan de landschappen van Willem Roelofs, P.J.C. Gabriël, en aan Nicolaas Bastert (zie afbeelding 3).

Binnen dit gezelschap van landschapsschilders

L.P. Stutterheim. 'Boerderij met bootjes in Kortenhoef', circa 1910. Olieverf op paneel. Collectie Kunsthandel Pygmalion Maarssen.

W.H. Köhler. 'Vlonders aan de vaart', zonder datum. Olieverf op doek. Vh. Collectie Kunsthandel Simonis & Buunk.

neemt Laurent Henri Verwey van Udenhout (1884-1913) een aparte plaats in. Hij werd in Indië geboren en kwam in 1903 naar Nederland. Hij kreeg zijn opleiding aan de Academie van Beeldende Kunsten te Den Haag en kreeg later les van de gerenommeerde kunstenaar H.J. Haverman. Daarna vestigde hij zich in Maarssen. In de beginjaren maakte hij zowel schilderijen als etsen, voorstellende landschappen, maar onder invloed van Haverman ging hij steeds meer portretten maken. Aanvankelijk kreeg hij daar veel opdrachten voor, maar hij werkte heel precies en dat maakte de portretten niet altijd aantrekkelijk. Toen de opdrachten uitbleven, keerde hij terug naar de landschappen (zie afbeelding 4). Helaas heeft hij zijn artistieke talent niet volledig kunnen ontwikkelen; hij overleed net na zijn 29e verjaardag aan een hersenvliesontsteking.

Bij de autodidact Evert Jan Ligtelijn (1893-1975) springt de overeenkomst met Bastert nog het meest in het oog. Veel van zijn schilderijen van de Vecht of met een uitzicht op dorpen als Breukelen of Loenen aan de Vecht lijken sprekend op schilde-

rijen van Bastert, met dit verschil dat Bastert zijn schilderijen enkele decennia eerder maakte (zie afbeelding 5). Dit gebrek aan originaliteit geldt niet voor alle werken van Ligtelijn. Met name zijn Amsterdamse stadsgezichten variëren in stijl; van een uiterst stemmingsvol impressionisme tot krachtige en eigenzinnig vormgegeven olieverschetsen. Ligtelijn schilderde ook portretten en stillevens en maakte verschillende verre reizen, onder andere naar de Canarische Eilanden en Midden-, Zuid- en

H. Verwey van Udenhout. 'Landschap', 1913. Ets. Bron www.abebooks.com

E.J. Ligtelijn. 'Zeilschip op de Vecht', 1921. Olieverf op paneel. Bron AAG Veiling Amsterdam.

Het Verkade-album 'De Vecht'

Op dit gezelschap van Vechtschilders vormt het drietal Ludwig Wenckebach, Jan Voerman Jr. en Edzard Koning een bijzondere aanvulling. Zij werkten jarenlang in opdracht van de firma Verkade en illustreerden de bekende Verkade-albums. Voor het album met de titel 'De Vecht' verzorgde Wenckebach de plaatjes bij de hoofdstukken 'Van Utrecht tot Maarssen' en 'Van Maarssen tot Nieuwersluis'; Edzard Koning illustreerde de hoofdstukken 'Nieuwersluis-Nigtevecht' en

'Op Zijwegen'. Jan Voerman Jr. nam de laatste twee hoofdstukken 'Door de plassen' en 'Een roeitocht op de Vecht' voor zijn rekening. Van dit drietal was Willem Wenckebach (1860-1937) de enige die zich ook in zijn vrije werk nogal eens liet inspireren door het rivierenlandschap van de Vecht. Wenckebach volgde aanvankelijk een opleiding voor tuinarchitect aan de tuinbouwschool Linnaeus in Amsterdam, waarna hij in 1878 naar Utrecht vertrok om leerling te worden van de Utrechtse schilder Van Lokhorst (1848-1893) en van de zeeschilder Heemskerck van Beest (1828-1894). Als jong, veelbelovend kunstenaar verwierf Wenckebach vervolgens een koninklijke subsidie die hem in staat stelde om van 1880 tot 1884 naar Parijs te gaan. Terug in Utrecht werd hij lid van het genootschap Kunstliefde, waar hij bevriend raakte met Anthon van Rappart. Via hem leerde Willem Wenckebach ook Vincent van Gogh kennen. In 1887 vertrok Wenckebach naar Amsterdam om zich te gaan toeleggen op toegepast werk. Hij ging werken voor een grote drukkerij als illustrator en ontwerper van boekbanden. Het vrije schilderen raakte op de achtergrond, maar door zijn illustraties van kinderboeken, zijn getekende Amsterdamse stadsgezichten en vooral door zijn aquarellen voor de Verkade-albums van Jac. P. Thijsse werd Wenckebach één van de bekendste

Noord-Amerika. Het werk dat hij daar maakte, signeerde hij nogal eens met zijn pseudoniem 'Luciénte'. In deze zinderende werken bereikte Ligtelijn een geheel eigen stijl die in artistiek opzicht ver boven zijn Vechtgezichten uitstijgt. De laatste in dit gezelschap van landschapsschilders uit de Vechtstreek is Cornelis ('Cor') van Oel (1899-1979). Hij ging aanvankelijk naar de ambachtsschool in Delft en daarna naar de mts, waar hij eerst bouwkunde studeerde en later

decoratieve kunst. In 1920 heeft hij zijn opleiding vervolgd aan de Academie in Den Haag, waar Jan Voerman Jr. tot zijn studiegenoten behoorde. Vervolgens heeft hij met enkele vrienden een studiereis van een jaar naar Italië gemaakt. In 1927 besloot hij om een woonboot - De Sonnevlaert - te bouwen om vervolgens vier decennia lang door Nederland te zwerven. In 1965 heeft hij zich in Kockengen gevestigd, waar hij tot zijn overlijden heeft gewoond. In deze omgeving heeft Van Oel een groot deel van zijn oeuvre opgebouwd met geschilderde landschappen, riviergezichten en dorpsgezichten in een heldere, naturalistische trant.

W. van Leusden. 'Uitnodiging Tentoonstelling'.

Zonder datum. Ets. Collectie Kunsthandel Pygmalion Maarssen.

twintig een atelier op de Nassaukade in Amsterdam. Gestel maakte als hij in Amsterdam was regelmatig van dit atelier gebruik om tekeningen en schetsen uit te werken. Soms doet zijn vrije werk, en dan met name zijn kleurrijke portretten, enigszins denken aan dat van zijn zwager. Van Piggelen was echter niet zo succesvol als vrij kunstenaar. Hij slaagde vooral als illustrator, onder meer van het reclameboekje 'Lees wat Bennie Burgers dee en doe er uw voordeel mee' over de scholier Bennie die op zijn degelijke Burgers-fiets allerlei avonturen beleeft.

en meest productieve illustratoren en grafisch vormgevers van zijn tijd. Toch bleef hij schilderen, vooral landschappen waaronder riviergezichten. Deze schilderijen verkochten zo goed, dat hij in 1917 stopte met illustreren om zich weer volledig op het schilderen toe te leggen.

Plaatselijke grootheden

Naast deze specifieke landschapsschilders woonde in de twintigste eeuw in de Vechtstreek ook kunstenaars die veel individualistischer te werk gingen. De bekendste van hen is zonder twiifel Willem van Leusden (1886-1974). Als vriend en docent van onder meer Gerrit Rietveld heeft hij een belangrijke bijdrage geleverd aan de beweging De Stijl en later heeft hij als docent en als beeldend kunstenaar een belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het surrealisme in Nederland. Op 23-jarige leeftijd kwam hij op kamers wonen aan de Zandweg in Maarssen en de rest van zijn leven woonde hij op Mariënhof, het huis aan de Diependaalsedijk tegenover het hek van Goudestein (zie afbeelding 6). Deze Maarssenaar ontwikkelde zich tot een gevierd kunstenaar, beroemd om zijn etsen en gewaardeerd om zijn veelzijdige schilderwerk, waarin regelmatig plekken in Maarssen en omgeving te herkennen zijn.

Minder bekend is de in Maarssen geboren kunstenaar Harrie van Piggelen (1889-1961). Hij was een zwager van Leo Gestel en had in de jaren

Onder liefhebbers van de fijnschilderkunst genoot de in Maarssen woonachtige Bram Tielen (1921-2009) een zekere bekendheid. Zijn oeuvre kenmerkt zich door nauwkeurig geschilderde, realistische details waarin regelmatig fragmenten uit de Vechtstreek te herkennen zijn. Daarbij heeft hij vaak surrealistische elementen in zijn composities opgenomen, zoals een schilderij in een schilderij. In dat opzicht sloot zijn werk aan bij dat van Willem van Leusden, die regelmatig van deze surrealistische kunstgreep gebruik maakte. In dit verband is het van belang dat men zich realiseert dat Van Leusden aan de wieg stond van het surrealisme en dat het werk van Tielen, evenals het werk van Ligtelijn in vergelijking met dat van Bastert, tientallen jaren later is gemaakt. Dit maakt kunsthistorisch gezien een wezenlijk verschil. Deze opsomming van namen zou nog kunnen worden voortgezet als ik uitsluitend zou kijken naar de Vechtstreek als woonplaats van de kunstenaars, maar dat feit alleen maakt iemand in mijn ogen nog geen schilder van de Vechtstreek. Voor deze kwalificatie is het van belang dat de Vechtstreek in elk geval ergens in het werk van deze kunstenaars te herkennen is. Het lijkt echter alsof met het verlopen van de tijd voor veel kunstschilders de eigen woonomgeving als onderwerp steeds minder is gaan tellen, zelfs als het onze schilderachtige Vechtstreek betreft. Dat was in het verleden dus wel anders.

Het geluk van een antiquariaat in Maarssen

Rob Franse

Een geluk en een toeval waarvan zowel de antiquaar, zoals je de eigenaar van een antiquariaat noemt, als de inwoners van Maarssen en Emmaus in Haarzuilens bijna dagelijks de vruchten plukken.

Dit verhaal begint in 1953 wanneer Dick Zandbergen in Appelscha geboren wordt. Deze bakkerszoon volgt zijn opleiding aan de pedagogische academie in Assen en trouwt al op jonge leeftijd met zijn Ria, een boerendochter uit de omgeving. De jonge onderwijzer, met een voorliefde voor het terdege uitleggen van zaken als werkwoordvoegingen, is al op zijn 25e vader van drie dochters en een ervaren onderwijzer in het oosten des lands. Je zou kunnen zeggen dat Dick en Ria in die tijd precies doen wat velen deden: school afmaken, verder studeren, trouwen en kinderen krijgen.

Maar toen gebeurde er iets wat zijn leven zou veranderen. Hij kreeg, omdat een ander het dubbel had, het boek 'De gebroeders Karamazov' (geschreven door Fjodor Dostojevski) cadeau. Hij werd er zo door gegrepen, dat hij meer van Dostojevski wilde lezen. Wanneer je in die tijd, we hebben het over 1982, echt iets wilde lezen moest je er zelf op uit. Verzendboekhuizen moesten nog uitgevonden worden en dat gold al helemaal voor het op afstand kopen van boeken die niet tot de populaire genres behoorden. Je was dus aangewezen op de antiquariaten die zich voornamelijk in de grote steden en dan met name in Amsterdam bevonden. Dat was nogal een reis vanuit Hengelo, waar het gezin inmiddels na omzwervingen via Assen en Schuinesloot was gaan wonen. Geleidelijk aan ontstond dan ook de wens om wat dichterbij in de buurt van grote steden te gaan wonen. Nou is het mooie van het vak van onderwijzer dat je dat in heel Nederland kunt uitoefenen. Tel daarbij op dat Ria inmiddels haar studie Frans had afgerond (een vak dat je ook in het hele land als lerares kunt uitoefenen) en de uitkomst is een basisschoolonderwijzer en een lerares Frans, die gaan solliciteren bij scholen ergens in de buurt

van de grote steden. Die voor beiden succesvol afgeronde sollicitaties hebben ertoe geleid dat de nieuwe banen het best uitgeoefend konden worden vanuit Maarssen. En omdat er in Maarssenbroek een geschikte woning voor een gezin van vijf personen gevonden kon worden, werd het dus in 1989 Maarssenbroek.

Van 1989 tot 2000 combineerde Dick zijn baan als onderwijzer met het verzamelen en lezen van vooral antiquarische boeken. Zijn huis in Maarssenbroek stond letterlijk van onder tot boven vol met boeken. Toen hij dan ook in het jaar 2000 besloot het onderwijs vaarwel te zeggen en van zijn hobby zijn vak te maken, was het vooral Ria die een zucht van verlichting slaakte. Er kwam

Hij verzamelt bijna
non-stop, uit een soort
dwang tot compleetheid

letterlijk en figuurlijk weer lucht in hun woonhuis toen Dick al zijn boeken meenam naar zijn nieuwe antiquariaat aan de Bolensteinestraat. Dat was een bijzonder pand. Het was smal, maar zo diep dat het doorliep tot aan de Schippersgracht. In de eerste drie jaar werd het gedeelte aan de Schippersgracht gebruikt als galerie (niet door Dick zelf), maar in de jaren daarna werd het hele pand ingericht als antiquariaat.

Dick is niet iemand die geld belangrijk vindt, in het geheel niet zelfs. Maar de huur van zo'n pand op zo'n locatie kan alleen maar opgebracht worden op basis van zeer hoge verkoopprijzen. Dick, 'verwonderaar', verzamelaar en lezer, is een praktisch man. Hij bedacht dat de verkoop, inmiddels ook op en via markten en via 'postorders', niet afhing van een locatie. Hij huurde al opslagruimte achter een boerderij aan de Vecht.

Met wat passen en meten moest het toch mogelijk zijn om de opslag en verkoop te concentreren in die boerenloods? Waar een wil is, is een weg en zo verhuisde Dick zijn bedrijf in 2005 naar Straatweg 41 te Maarssen, een plek waar hij nu nog steeds zit. En hoe! De loods is lekker hoog en boekenrekken zijn stapelbaar, nietwaar? Er passen er zelfs drie bovenop elkaar! De loods staat dan ook vol

met trapjes en uitschuifbare ladders, zodat ook de bovenste planken bereikt kunnen worden. Dick doet dat met een verbazend gemak en enthousiasme. Er gaat echt geen centimeter ruimte verloren; alles staat vol met boeken. Het is zelfs zó vol, dat Dick de voor mij aangedragen stoel alleen maar kwijt kon door deze middenin het looppad te plaatsen. Zo spraken wij anderhalf uur lang, tegen-

Met je neus in de boeken. Dick achter zijn bureau en een snuffelende klant op de ladder.

over elkaar gezeten tussen metershoge, overvolle stellingen met boeken.

Want daar ging het natuurlijk echt over, over de boeken! Dick heeft zich vooral gespecialiseerd in (of moet ik zeggen toegelegd op) het verzamelen van Russische literatuur uit de negentiende eeuw, vanuit het 'gegrepen' worden door een bepaalde schrijver. Daarnaast heeft hij vooral heel veel op het gebied van geschiedenis (HKM-leden, iets voor jullie!?) met het accent op de Tweede Wereldoorlog, maar ook topografie, filosofie en een tiental Nederlandse schrijvers, van wie Theun de Vries speciaal vermeld dient te worden. Hij verzamelt bijna non-stop, uit een soort dwang tot compleetheit; het compleet willen doorgronden van een bepaalde schrijver en het verzamelen van alles wat deze geschreven heeft. Hij verkoopt deze complete verzameling vervolgens met veel genoegen. Hij heeft er immers al kennis van genomen. Dit zo schrijvende, bedenk ik dat Dick eigenlijk de ouderwetse boekhandelaar pur sang is, die alles wat hij jou verkoopt of adviseert zelf gelezen heeft. Omdat hij bovendien beschikt over een perfect administratief systeem, kan hij alles ook direct terugvinden. Dat systeem heeft nog een extra voordeel: hij kan steeds zien welk boek al drie jaar onverkocht in de schappen staat. Wanneer dat zo is, wordt het betreffende boek zonder omhaal in de aanhanger gelegd om meegenomen te worden op de wekelijkse reis naar Emmaus in Haarzuilens. Bij Emmaus is men dan ook weer blij. Dick rijdt al 20 jaar lang wekelijks met die aanhanger vol boeken achter de auto naar Haarzuilens! Dat geeft een indruk van de omloopsnelheid van zijn handel. Hij moet ook wel. Niet alleen is de loods echt compleet vol, maar hij wil ook graag een handelsvoorraad hebben die op ieder moment interessant is voor de vele bezoekers, van wie inmiddels velen via internet.

Enerzijds is Dick 'ouderwets': hij zou fantastisch passen in een klassieke buitenplaats, zo'n oud statig huis waarin de eigenaar van alles verzamelt. Met dát verschil, dat Dick het niet doet om ermee te pronken. Anderzijds is hij zeer eigentijds door zijn handel ook via internet te laten verlopen en door het kiezen voor een plek die 'stomweg voldoet'. Hij is ouderwets in de zeer goede zin

van het woord, omdat hij in staat is zich over te geven aan verwondering én zich vervolgens te verdiepen! Hij is zeer modern, omdat hij de facto alles deelt.

Ik begon mijn verhaal, of natuurlijk Dicks' verhaal, met de woorden 'geluk' en 'toeval'. Met het woord 'geluk' wil ik vooral benadrukken dat wij als bewoners in de buurt het voorrecht hebben om te kunnen grasduinen tussen de boeken van Dick. Grasduinen op fietsafstand; grasduinen met deskundig advies. Met 'toeval' wil ik enerzijds aangeven dat het toevallig is dat hij in Maarssen terecht gekomen is. Het had ook zomaar Breukelen kunnen zijn of Loenen, of.... Hoewel, zoveel woongelegenheid én ruimte voor een antiquariaat is er nou ook weer niet in de buurt van de grote stad. Anderzijds wil ik vooral benadrukken hoe 'toeval' je slechts toevalt, wanneer dat gecombineerd wordt met een verwonderde, open blik, die over kan gaan in verdieping.

Waar komt die verwonderde blik vandaan? Zelf zegt Dick dat het kinderen zijn die iemand doen verwonderen. Na een vormende, gereformeerde opvoeding zijn het, naast alle leerlingen die hij les heeft mogen geven, vooral zijn eigen kinderen die hem doen verwonderen. Verwondering, die zich kennelijk heeft doorgezet middels goed gekozen woorden van bijzondere schrijvers, zoals de theoloog en verzetsstrijder Dietrich Bonhoeffer. Ook door de karakterbeschrijvingen van de hand van de negentiende-eeuwse Russische schrijvers over de indolentie van het Slavische volk in dat machtige en onmetelijk grote land en de extreme tweedeling aldaar. Het gaat over melancholie, over Theun de Vries, met wie zelfs een mooie vriendschap ontstond, en zijn beschrijvingen over de onderdrukte mens.

Daarmee zou je Dick Zandbergen kunnen omschrijven als een selfmade verdieper, een autodidact met een enorme kennis over een groot aantal bekende en onbekende literaire schrijvers en hun boeken. Hij is een verzamelaar die deelt en misschien wel bovenal een mens die datgene waarin hij zich heeft verdiept, bijzonder goed onder woorden kan brengen: bedachtzaam en zonder overdrijving. Het was een voorrecht, Dick!

Doornburgh, drie ontdekkingen in één map

Wally Smits

Maar al te vaak stuit je tijdens onderzoek naar een bepaald onderwerp op gegevens waarvan je op dat ogenblik geen gebruik maakt. Je maakt misschien een aantekening en gaat vervolgens verder met waar je mee bezig was. Zo gebeurde het dat ik, tijdens een speurtocht naar gegevens over een huis in Oud-Maarsseveen, stuitte op een paar 'kleine' gegevens over de buitenplaats Doornburgh. Deze heeft de laatste tijd uitgebreid in de belangstelling gestaan, dus denk je al snel dat alles over dit buiten langzamerhand wel bekend is. Bij nader inzien bleek dat echter niet het geval te zijn. We weten wel het bouwjaar van het oorspronkelijke Doornburgh, maar zoals bij vele buitenplaatsen is er daarna ook nog een versie 2 en soms zelfs een versie 3 van de buitenplaats gekomen. Zo weten we bijvoorbeeld van Doornburgh niet precies wie de eigenaren in de tweede helft van de achttiende eeuw waren en wanneer de bouw van het huidige pand heeft plaatsgevonden. Dit hiaat werd ingevuld door mijn vondst in het archief Dorpsgerechten Maarsseveen en zelfs meer dan dat. ¹⁾ Er kwamen nog twee verrassende gegevens boven water.

Eigenaren

Op 15 mei 1772 liet de weduwe van Samuel Ximenes Pereira, Rachel de Pinto, wonend in Amsterdam, als 'weduwe en boedelhoudster' het huis Doornburgh overdragen aan buurman Jan Elias Huydecoper. Onder één inventarisnummer hebben we het gehele eigenarenbestand van Doornburgh in het vierde kwart van de achttiende eeuw gevonden. Gaan we één ingebonden map verder terug, dan blijkt dat Samuel Ximenes Pereira op 2 november 1767 Doornburgh heeft gekocht van de marineofficier Johan Cornelis Baron d'Ablaing tot Nieuwerkerk etc. voor het bedrag van f7000,00.²⁾ Dit in tegenstelling tot de gegevens in het boek *Plaatsen aan de Vecht en de Angstel*, waar in de lijst van eigenaren gesteld wordt, dat

het gedurende bijna de gehele achttiende eeuw in Joodse handen was. ³⁾

Turkse Tent

Het wordt nog interessanter. Bij de beschrijving van het over te dragen huis staan de gebruikelijke zinssneden. Getransporteerd werd '*de hofstede genaamt Doorneburgh met deszelfs heere huijsinge, tuijnmanwooninge, stallen en koetshuijs ...*'. Tot zover niets opvallends. Ook de daarna genoemde 'Copel', de theekoepel, die later verplaatst werd naar het aan de overkant gelegen Bolestein, wekt geen verbazing. Wel valt de daarna genoemde 'Turkse Tent' op, zowel in de akten van 1767 als in 1772. Wat was dat voor bouwwerk? ⁴⁾ Om dat te verklaren moeten we terug naar het jaar 1683. Het Ottomaanse Rijk was al een paar eeuwen bezig om delen van Midden-Europa te veroveren. In 1683 stonden de Ottomanen zelfs voor de poorten van Wenen, de hoofdstad van Keizer Leopold I. Een coalitie onder leiding van de Poolse koning Jan Sobieski wist de Turken op de vlucht te jagen. Zij lieten alles achter, hun complete oorlogsuitrusting inclusief hun legertenten. Deze ranke tenten met een puntdak werden volgens zeggen als oorlogssouvenir meegenomen.

Lodewijk XIV speelde in dit geheel overigens een voor West-Europa bedenkelijke rol. Hij steunde de Turken tegen zijn aartsvijand Leopold. Het cynisme van de geschiedenis wil dat zowel het hierna kwakkelende Ottomaanse rijk (dat Hongarije moest afstaan aan Oostenrijk, vandaar dat hierna gesproken wordt van Oostenrijk-Hongarije) als het nu machtige keizerrijk Oostenrijk-Hongarije het uithielden tot in het begin van de twintigste eeuw. Toen stortten beide bijna tegelijkertijd in elkaar. Voor ons is interessant, dat na de nederlaag van de Ottomanen een enorme belangstelling ontstond voor hun cultuur, of liever gezegd, datgene wat men erop projecteerde. Vooral in het Frankrijk van Lodewijk XIV was vrijheid van denken niet

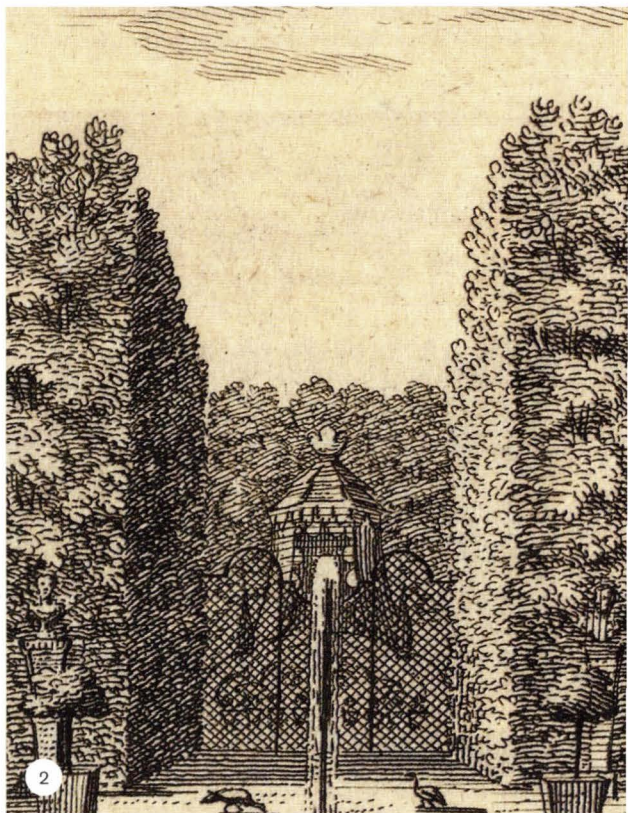

'Gezicht van de Vollière en Fontijn naar de Turksche Tent'. Ets van Hendrik de Leth, 1740. Collectie Rijksmuseum Amsterdam. De serie prenten is gemaakt van de tuin van Huis Ter Meer.

gangbaar. De andersdenkenden, zoals Voltaire en Montesquieu, situeerden hun denkbeelden vaak in het oosten of in het Ottomaanse Rijk. In deze tijd werden dan ook de sprookjes van Duizend-en-een-nacht in het Frans vertaald.

Deze Turkomanie ging echter grotendeels aan onze Republiek voorbij, uitgezonderd de kortstondige mode om in de strakke Franse tuinen bij een klein aantal buitenplaatsen een zogenaamde Turkse Tent te plaatsen op een kruispunt van twee laantjes. Wat past er nu beter in een Franse tuin dan een rank bouwwerkje met een puntdakje, de Turkse Tent? De bekende (thee-)koepels stonden vaak aan de rand van de tuinen aan de Vecht. We zien de Turkse Tent omstreeks 1740/50 op prenten van de buitenplaatsen Zijdebalen en Huis Ter Meer. We weten nu dat hij ook bij Doornburgh stond, maar moeten het noodgedwongen doen met de Turkse Tent van Huis Ter Meer, omdat er geen afbeeldingen van de tuin van Doornburgh bestaan uit die tijd met een Turkse Tent erop (zie afbeelding 1 en 2). Helaas was de tijd van de Franse tuin bijna voorbij en dus ook van onze Turkse Tent. In de loop van de achttiende eeuw moest de tuin speelser worden met beekjes en doorkijkjes en was er geen plaats meer voor strakke paden. Tegelijk met de Turkomanie viel ook voor onze Turkse Tent het doek.

Detail uit de prent van Hendrik de Leth: de Turkse Tent.

Onbewoonbaar verklaard

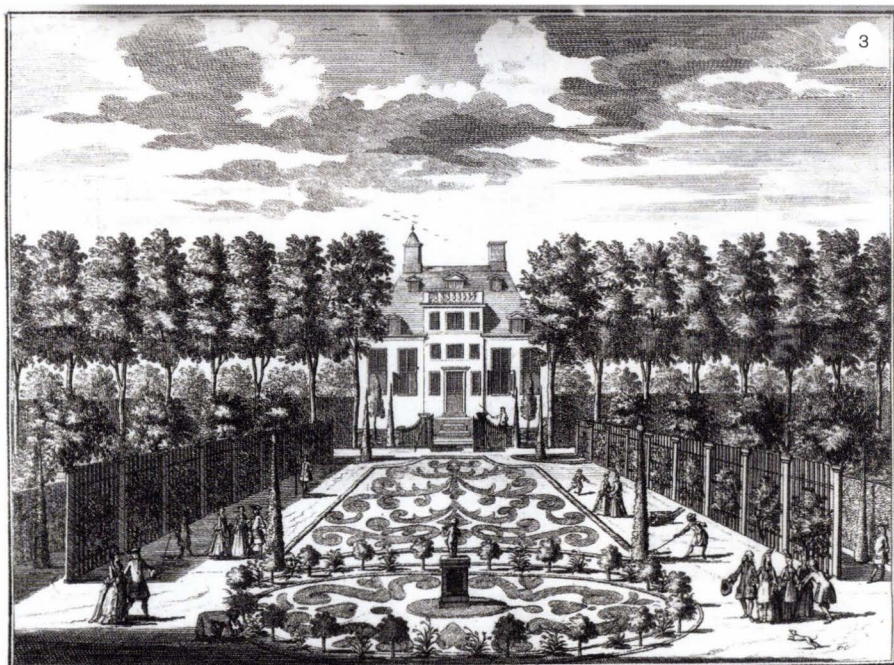
De derde verrassing vinden we bijna achterin de map, waar de secretaris van het Gerecht Maarsseveen Jacobus van Someren, op 10 juli 1773 een certificaat uitgeeft, waarin schout en schepenen verklaren dat Doornburgh dusdanig was verouderd, dat het zonder gehele vernieuwing door de tegenwoordige eigenaar niet te bewonen was (zie afbeelding 3). Op dat ogenblik is men al bezig met het bouwen van een nieuw huis dat bijna voltooid is. Ik ga ervan uit dat dit ook het einde betekende voor de Turkse Tent. Dit is prachtige informatie voor diegenen die precies willen weten wanneer het huidige huis gebouwd is, maar wat voor zin had het om deze informatie via een certificaat te laten vastleggen?

Het antwoord vinden we in hetzelfde archief Dorpsgerechten, alleen een aantal jaren eerder.⁵⁾ In 1766 vraagt Arie Volkertsz de Wildt uit Oud-Maarsseveen korting op de belasting voor het dubbele huisgeld en het haardstedegeld. Zijn voorhuis is een bouwval en moet herbouwd wor-

den. Hij vraagt die korting voor maar liefst 75 jaar en zijn aanvraag wordt gehonoreerd. Het certificaat is dus bedoeld om vermindering van belasting te krijgen. De ambachtsheer laat de door hem benoemde schout en schepenen een certificaat opstellen om minder belasting te hoeven betalen, belasting die geïnd wordt namens de ambachtsheer door dezelfde schout. Ook toen bestond er toch een vorm van rechtvaardigheid.

Noten

1. RHCVV Dorpsgerechten. Inventarisnummer 1471.
2. RHCVV idem 1470.
3. E. Munnig Schmidt E. en A.J.A.M. Lismán. Buitenplaatsen aan de Vecht en Angstel, Alphen aan de Rijn, 1997 Tweede druk.
4. Het navolgende is gevonden op internet en zonder bronvermelding overgenomen.
5. RHCVV Dorpsgerechten. Inventarisnummer nr. 1470.

DOORNBURG, het Huis van Mevrouw de Weduwe van de
v. Willem van den Dom heer van Oud-Munster.
an Scherence aence H. Abraham van Remwinckel.

DOORNBURG La Maison de Mademoiselle La Houe de
S. Willem van den Chanoine Seculier d'Oud-Munster.
Gartenant a present au S. Abraham de Remwinckel.

Het oude Doornburgh
(nog zonder theekoepel
en Turkse tent) uit het
begin van de acht-
tiende eeuw met de
strakke Franse tuin. Het
huis is in 1773 geheel
vernieuwd.

Elsenburg III, een grandioos huis

Jan Simonis, Hans van Bommel, Jaap Kottman

In deel 6, verschenen in Periodiek 2018-3, werd onder andere een beschrijving gegeven van het voornaamste vertrek van Elsenburg III, de grote 'Saal'. In dit deel 7 wordt de beschrijving van het buitenhuis voortgezet door middel van een wandeling door alle vertrekken van de woonverdieping.

Een wandeling door het huis

Door veilingbiljet en plattegronden van het huis te combineren, is het mogelijk een 'wandeling' door Elsenburg III te maken en zo een indruk te krijgen van de indeling van het huis en de inrichting van de vertrekken (zie afbeelding 1). Op de plattegrond van de woonverdieping is de wandeling met pijlen en letters weergegeven. Elk vertrek van het huis is met een hoofdletter (A, B, C enzovoort) aangegeven (zie afbeelding 2 op de volgende

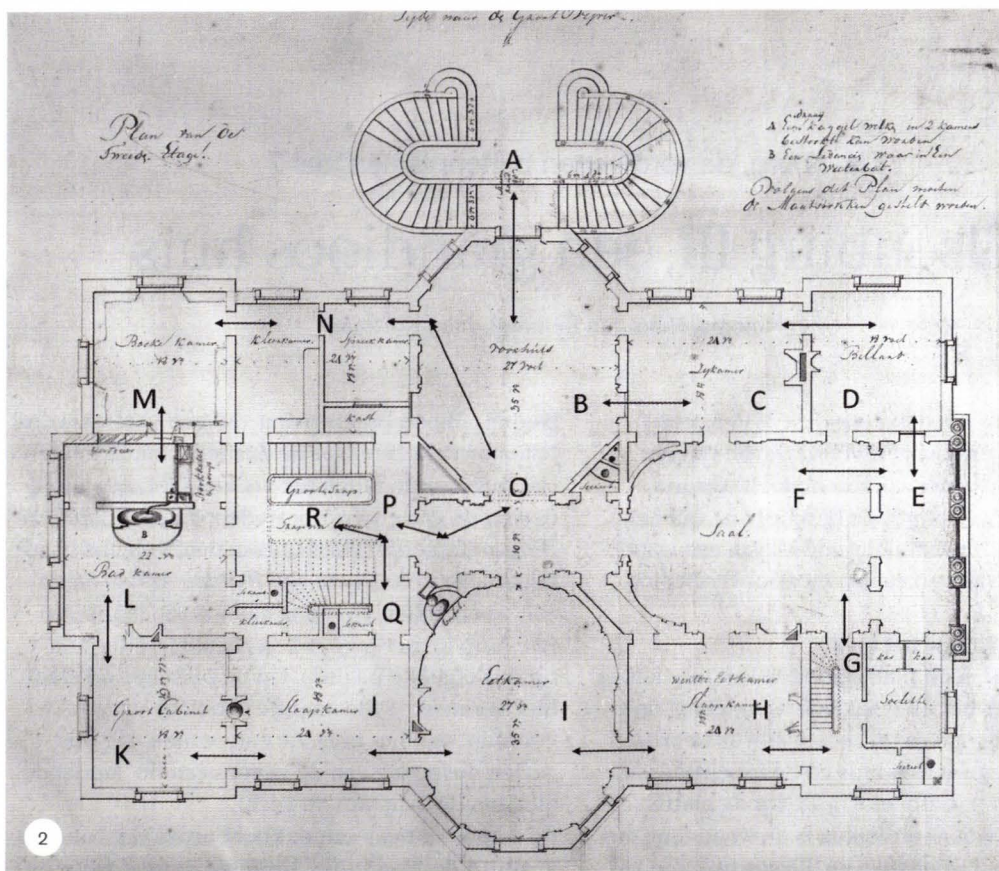
pagina). Bij de beschrijving van een vertrek wordt telkens verwezen naar de desbetreffende letter. Het huis wordt, aldus het veilingbiljet, aan de zijde van de grote vijver betreden via een '*Capitaale Welgeordineerde* (goed ontworpen, volgens goede regels) *Dubbele Stoep, van Blaauw Arduin-Steen*' aan weerszijden voorzien van ijzeren leuningen (zie A op de plattegrond en zie afbeelding 3 en 4 op de volgende pagina). Op de plattegrond staat hier vermeld: 'Syde naar de Groot(e) Vyver'. De voorkant van het huis, de entreezijde, lag dus - gezien de ligging van de vijver - aan de 'landzijde', niet aan de kant van de Vecht.

De trap leidt naar een dubbel bordes dat toegang geeft tot de '*Vorstelijke Vestibule, belegd met extra groote fraaije Marbere Platen, bezet met dito Plinten, en de Zy Muuren nevens de Zoldering,*

1 De kop van het veilingbiljet van Elsenburg uit 1810.

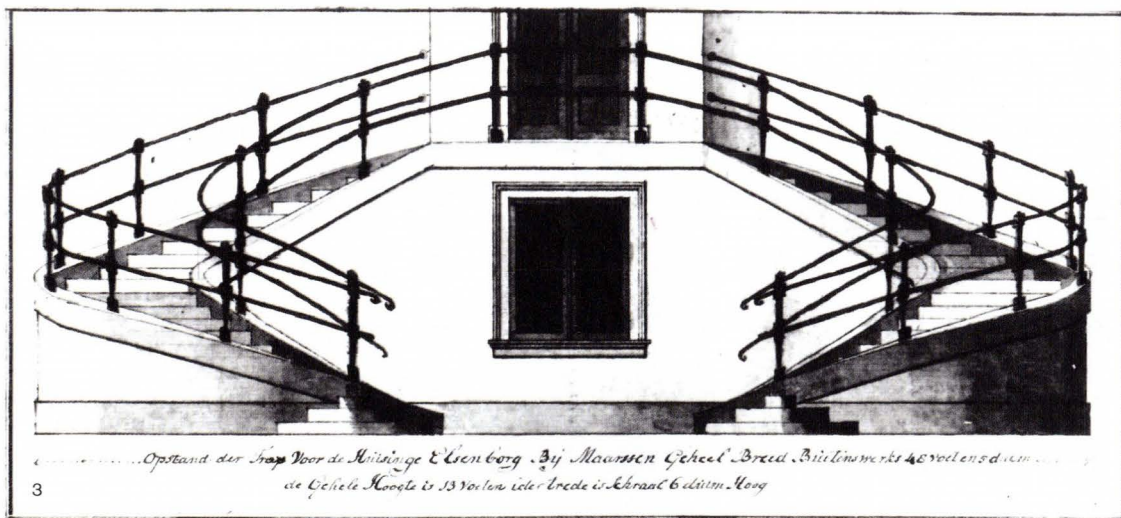
De plattegrond van de woonverdieping van Elsenburg.
Bron: RCE.

Koepelsgewyze ongemeen prachtig en kostbaar Gestucadoord' (zie B).¹⁾

Vanuit deze vestibule (het voorhuis) komt men naar links gaand in een 'Capitale Zy Kamer (zie C), fraai Behangen, Gestucadoord en in dezelve een groot Spiegel met een Vergulde Lyst, en een Engelsche Schoorsteen met een overschone / Wit met Geel Ingelegde Egyptische Marbere Mantel, daarop in Communicatie (aansluitend), volgende een Kamer insgelijks Behangen en Gestucadoord (zie D, de biljartkamer), in dezelve een Spiegel, en een Schoorsteen met een Marbere Mantel, uit welke men komt in een Perystyle (zuilengalerij), door Capitale Colommen ondersteund wordende / welke van boven is Gestucadoord en van voren met Yzere Balusters voorzien' (zie E).

Vanuit deze zuilengalerij komt men dan in de 'Saal' (zie de beschrijving in deel 6 van deze reeks) die wij verlaten via de deur in de linker lange wand. Deze dubbele deur geeft toegang tot een brede gang (zie G) waarin zich 'een secreteet (toilet), Cabinetje en geheime Trap naar boven' bevinden.

Rechts achterin de gang bevindt zich een deur die toegang geeft tot een slaapkamer (zie H), maar die volgens de plattegrond eveneens gebruikt werd als 'winter Eetkamer'. Ook deze kamer is fraai behangen, voorzien van een Engelse schouw met marmere mantel en een grote spiegel met vergulde lijst. Verlaat men deze kamer via de tegenover gelegen deur, dan komt men in een 'Royaal Proper Geboiseerde (met houten betimmering) Eet-Zaal (zie I), van boven Koepelsgewyze Gestucadoord, in dezelve een Engelsche Schoorsteen, met een overschoone Witte Statuaire (gebeeldhouwde) Marbere Mantel, allerkonstigst en zeer uitvoerig met Beelden, Paarden en ander Cieraad uitgewerkt / ook twee Bufet-Kasten, en twee extra groote Spiegels met Vergulde lijsten, uitkomende door eene Porte Brisée met groote Spiegel-Glasen, in de Vestibule (...)'. Naast deze grote eetkamer ligt een slaapkamer (zie J), voorzien van lambrisering, fraai behangen en gestukadoord met een 'Engelsche Schoorsteen met een alderfraaiest gewerkte Agate Marbere Mantel met Witte Rozetten opgelegd en twee extra

Tekening van de trap van Elsenburg. Onder de tekening staat: 'Opstand der trap voor de huisinge Elsenborg bij Maarsse. Geheel breed buiten(s)werks 48 voeten 5 duims - de gehele hoogte is 13 voeten - iedere trede is schraal 6 duim hoog.' Bron: HUA.

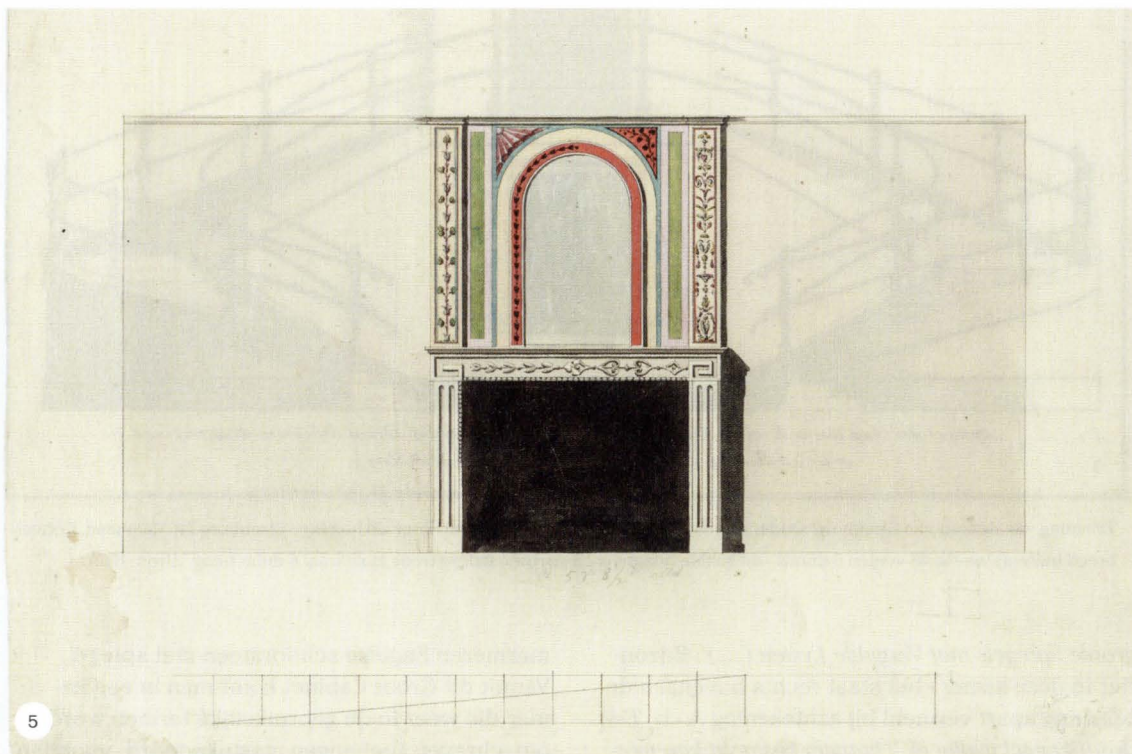
groote Spiegels met Vergulde Lysten (...). Bijzonder in deze kamer - het staat rechts bovenaan de tekening apart vermeld bij aantekening A - is *'Een draaijaggel welke in 2 kamers bestookt kan worden.'* De andere kamer die verwarmd kan worden door de 'draaijaggel', is het naastgelegen 'Groot Cabinet' (zie K), eveneens fraai behangen, gestukadoord en voorzien van een zwart/wit geaderde

marmeren Engelse schoorsteen met spiegel. Vanuit dit Groot Cabinet komt men in een kamer die weer in de gebruikelijke termen wordt omschreven (behangen, gestukadoord, voorzien van grote spiegel enzovoort), maar die volgens de plattegrond een ruime badkamer is (zie L) en volgens aantekening B, rechtsboven op de plattegrond, voorzien is van een *'Ledancie'* (wateraf-

Kasteel Broekhuizen bij Leersum in neoclassicistische stijl, deels van de hand van Barthold Ziesenis, leerling van Van der Hart, heeft een trap die sterk doet denken aan de tekening van de trap van Elsenburg. Bron: website bbbpadvies.nl

Ontwerp voor een schouw van Huis Elsenburg te Maarssen door Abraham van der Hart. Pen in zwart, inkt, gewassen in diverse kleuren. Onderaan is schaalstok in potlood aangebracht. Datering tussen 1790-1800. Bron: Rijksdienst voor het cultureel erfgoed (RCE). Zie ook deel 6 van deze reeks voor afbeelding van de schoorsteen in de Saal.

voer) *waar in Een Waterbat*' (bad). ²⁾ De tekening vermeldt dat het 'waterbat' van warm water voorzien wordt door een stookketel met pomp! De beschrijving en de tekening geven de indruk dat het gaat om een bad verzonken in een verhoging. ³⁾ Een modern bad, want het hoeft niet meer met de hand - met emmers - gevuld en gelegeerd te worden. Dat gebeurt door middel van een warmwatertoevoer en -afvoer. Het blijft echter een raadsel waarom dit toch luxueuze en moderne bad niet vermeld wordt in het veilingbiljet. Hoogstwaarschijnlijk is de badkamer nooit gerealiseerd. Wellicht heeft men er om bouwtechnische redenen van afgezien, omdat de zware badkamer stevig gefundeerd moest worden, hetgeen op de etage onmogelijk was. Vermeldenswaard is dat men in kasteel Heeze mede om dezelfde reden de badkamer op de begane grond heeft moeten bouwen. Via een speciaal trap-

penhuis kon men ongezien vanuit de slaapkamer op de eerste etage de badkamer gelijkvloers bereiken!

Achter de badkamer ligt een '*zeer fraaije en welgeordineerde Boeken Kamer* (zie M), *Koepelsgewyze Gestucadoord, waarin een Engelsche Schoorsteen met een Zwart Geaderde Marbere Mantel, en rondom Betimmerd met propere Boeken Kasten, met Kopere Gevlogte Deuren van binnen Gevoerd met Groene Zyde (...).*' Naast de bibliotheek ligt volgens het veilingbiljet nog een fraai behangen en gestukadoorde kamer (zie N) die weer uitkomt in de vestibule. Het veilingbiljet wijkt hier af van de plattegrond want daar staan twee kamers getekend: een 'kleerkamer' en een spreekkamer. Dat kan duiden op een afwijking van het plan bij de bouw of op een verbouwing die later heeft plaatsgevonden.

Vanuit de vestibule/het voorhuis onder een *'Roijale Poort'* doorlopend, komt men dan in een *'bij Uitstek welgeordineerde Gang, alsmede met schone Marbere Plaat en belegt / en met dito Plinten bezet / alsmede de Muuren en Zoldering met Nissen en verder Cieraden overheerlijk Gestucadoord'* (zie O). Via een dubbele deur in deze gang komt men in een groot portaal (zie P) belegd met marmer waarin zich aan de ene zijde nog een portaaltje, een secreet en een geheime trap naar boven bevinden (zie Q), en aan de andere zijde een *'ruime welgeordineerde en gemakkelijke trap, met een ongemeen fraay Gewerkte Leuning met Balustres'* (zie R), *zo naar boven als naar beneden gaande (...).*'

Tot zover de beschrijving van de woonverdieping van het huis, maar het veilingbiljet geeft ook informatie over de tuin van Elsenburg en de bijgebouwen. Aan de tuin en bijgebouwen van Elsenburg III zullen wij – tezamen met de tuinen van Elsenburg I en II – apart aandacht besteden in deel 9 en 10 van deze reeks.

Een grandioos huis

De drie beschreven bronnen (zie ook deel 6 over Elsenburg III in Periodiek 2018-3) laten zien dat het huis Elsenburg van Jan de Witt niet alleen 'grandioos' was qua grootte en architectuur, maar dat dit eveneens gold voor het interieur. Het huis droeg op deze wijze bij aan het *'aensien ende respect'* van/voor de eigenaar.⁴⁾

Die prestigieuze werking ging al uit van de grote dubbele trap naar de voornaamste verdieping van het huis, de bel-etage, de woonverdieping. Een dergelijke monumentale trap paste goed bij het grote huis dat maar liefst 22 kamers en kabinetten omvatte, verdeeld over vier bouwlagen (onderhuis, woonverdieping, slaapverdieping en zolderverdieping).⁵⁾ Het huis onderscheidde zich niet alleen door de grootte, maar ook door een *'plattegrond die rijker van aanleg is dan die van enig ander buitenhuis.'* De imponerende ruimtelijke structuur – en daarmee ook de ruimtelijke ervaring van het huis – werden bepaald door de twee eerder beschreven hoofdassen.⁶⁾ Op de eerste as lagen twee grote representatieve ruimten: de entreehal (het voorhuis) en de eetkamer, allebei in de bijzondere vorm van een koepelzaal. Vooral de entree, de eerste

indruk van het huis, was van groot belang voor de representativiteit. Deze vestibule was belegd met extra grote marmeren platen en voorzien van marmeren plinten. Muren en plafonds waren, zoals het veilingbiljet vermeldt, *'koepelsgewijze ongemeen prachtig en kostbaar gestucadoord'*. De vestibule was voorzien van een 'royale poort' die toegang gaf tot een centrale ruimte die eveneens rijkelijk gedecoreerd was. De entree was opvallend groot, duidelijk bedoeld als exclusieve ontvangsthall, en had niet langer mede de functie van bewoning of plaats voor bijeenkomsten.

Ook de eetkamer van Elsenburg III moet indruk gemaakt hebben op de bezoekers. Niet alleen de grootte van het vertrek droeg daaraan bij, maar ook de van glas voorziene dubbele entreedeuuren, het fraaie stucwerk, en in het bijzonder de Engelse schoorsteen met *'Beelden, Paarlen en ander Cieraad uitgewerkt.'* Niet zomaar een functionele schoorsteen, maar één waaraan, net zoals bij de entreehal, bijzondere aandacht was besteed en die ook bedoeld was om de aandacht van de bezoekers te trekken. Het valt op dat in het veilingbiljet van elke kamer een beschrijving gegeven wordt van de daar aanwezige schoorsteen (zie afbeelding 5). Schoorstenen of schoorsteenmantels werden in die tijd meer dan andere interieurelementen als beeldbepalend ervaren en de moderniteit van de schoorsteenmantels werd belangrijk gevonden. In het veilingbiljet wordt telkens uitdrukkelijk vermeld dat het een 'Engelsche' schoorsteen betreft. Dit type schoorsteen, aan de zijkanten gesloten, met lage stookopening, trapeziumvormige plattegrond en geheel of gedeeltelijk ingemetseld in de muur, kwam in de tweede helft van de achttiende eeuw in de mode. Een destijds modern schoorsteentype dus en daarom waarschijnlijk ook – gezien de veelvuldige vermelding – een goed verkoopargument.⁷⁾ Het huis, ontworpen in neoklassieke stijl, was 'modern' en voldeed aan de nieuwe smaak van de tijd. 'Modern' was op zich al representatief!

Voor de tweede as van het huis geldt dezelfde representativiteit. Deze as verbond de derde representatieve ruimte van het huis, de 'Saal', met het monumentale trappenhuis dat opwaarts toegang gaf tot de tweede verdieping (de slaap-

verdieping) en de zolder en afwaarts leidde naar het grote onderhuis. Dat de 'Saal' geheel in stuc was uitgevoerd, niet alleen het plafond maar ook de wanden, is bijzonder te noemen. In de achttiende eeuw beperkte de toepassing van gestucte gedecoreerde wanden zich in het algemeen tot voorhuizen, gangen en trappenhuisen. In de tweede helft van de eeuw doet zich echter een enkele uitzondering voor op deze gewoonte en is er ook in een woonvertrek sprake van een gestucte wandgeleding.⁸⁾ De kleine stuczaal van Goudestein in Maarssen uit 1753 is een voorbeeld van een dergelijke uitzondering op de regel. Het geldt ook voor de geheel in stuc uitgevoerde 'Saal' van Elsenburg, die ook uitzonderlijk is door de toepassing van het kostbare soort imitatiemarmer 'scagliola' en door de veelheid aan kleuren.⁹⁾ De uitvoering van de 'Saal' van Elsenburg is ook modern, in die zin dat zij aansluit *'op de laat achttiende-eeuwse ontwerpstrant van een lage strakke paneellambrisering en vakken daarboven.'*¹⁰⁾ Na 1800 nam het aantal geheel in stuc uitgevoerde ruimten toe.

De toepassing van kunstmarmer in plaats van natuurmarmer was niet minderwaardig, integendeel. Men volgde opnieuw het klassieke voorbeeld, want bij de Romeinen was kunstmarmer erg geliefd bij de decoratie van het interieur. Ook in de renaissance werd het gebruik van kunstmarmer als vorm van decoratie aanbevolen. Er lagen geen kostenoverwegingen aan het toepassen van imitatiemarmer ten grondslag - bepaalde soorten kunstmarmer waren zelfs duurder dan natuurmarmer - maar de marmerimitatietechnieken boden de mogelijkheid om patronen en kleuren van zeldzame gesteenten na te bootsen.¹¹⁾

Welke aanknopingspunten biedt de beschrijving van het huis nu voor het antwoord op de vraag wie de architect was van Elsenburg III? In deel 8 zullen wij op deze vraag ingaan.

Noten

1. 'Koepelsgewijs gestucadoord' wil zeggen dat de aansluiting tussen wand en plafond niet haaks verloopt, maar door middel van een 'koof'. Dat is een gebogen vlak dat de overgang vormt van wand naar plafond.

2. Met dank aan Ton Simonis voor het ontcijferen en duiden van aantekening B: 'Ledancie waar in Een Waterbat'.
3. In het boek *In weelde baden, de badkamer in het Nederlandse interieur* (2012) door Natasja Hogen wordt een beschrijving gegeven van de badkamer van kasteel Heeze die sterk doet denken aan Elsenburg. Hogen is bouwkundige en architectuurhistorica. Zij zegt dat de oudste nog compleet overgebleven badkamer in Nederland (1797) te vinden is in kasteel Heeze. Het is een sleutelgatvormig verzonken bad van zwart marmer met witmarmeren cirkels op de badrand, die oplichten bij het schijnsel van de kaarsen om te voorkomen dat men in het bad valt. De beschrijving zou zo maar kunnen gelden voor de plattegrond van de badkamer van Elsenburg...
4. Zie Johan de Haan. 'Grote Huysen' en hun interieur in Groningen en Drenthe in de zeventiende eeuw. In: Y. Kuiper en B. Olde Meierink (red.). *Buitenplaatsen in de Gouden Eeuw* (2015). Uitgeverij Verloren, Hilversum. p. 238 e.v. In deze bijdrage wordt de vraag behandeld, welke elementen in het buitenhuis bijdroegen aan de gezochte representativiteit van het huis.
5. Op de plattegrond van de woonverdieping (bel-etage) staat 'Plan van de Tweede Etage', dat is de tweede bouwlaag, maar de eerste verdieping. Het onderhuis is de eerste bouwlaag, maar niet een verdieping.
6. De Haan (2015). p. 247.
7. Johan de Haan. *'Hier ziet men uit paleizen! Het Groninger interieur in de zeventiende en achttiende eeuw* (2005). Uitgeverij Van Gorcum, Assen. pp. 451-453.
8. K.C. van den Ende e.a. *Hodshon Huis. Bewoningsgeschiedenis en Restauratie* (2001). Uitgeverij Thoth, Hilversum. p.111. Meer algemeen voorkomend waren overigens geheel in stuc uitgevoerde ruimten in openbare gebouwen, zoals raadhuisen.
9. Zie over de toepassing van imitatiemarmer in Elsenburg: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). *Stuc, Kunst en Techniek* (2010). Uitgeverij Waanders, Zwolle. p. 305. Daar wordt gezegd dat Van der Hart in 1795 de wanden van de salon van Elsenburg met scagliola heeft laten bekleden. Scagliola is een techniek waarmee kunstmarmer wordt gemaakt dat zeer hard kan worden. Hierbij worden anders of andere vormen uit het marmer gesneden die met stucmarmer in een andere kleurstelling worden opgevuld. Scagliola is verwant aan marmerstuc, een arbeidsintensieve techniek die een kunstmarmer oplevert dat niet van echt marmer is te onderscheiden en duurder is dan echt marmer. Het heeft een groot voordeel ten opzichte van natuurmarmer: grote oppervlakken, zelfs om hoeken heen, konden naadloos worden bekleed.
10. Van den Ende (2001). p.114.
11. RCE (2010). p. 295.

Uit de Oude Schoenendoos Deel 77

Hans Sagel

Op de r.-k. begraafplaats in Maarssen

Op deze foto, afkomstig uit de nalatenschap van Arie de Zwart, zien we een bijeenkomst van een zeer groot aantal personen. Het zijn bijna uitsluitend meisjes en dames met bedekt hoofd en slechts enkele heren, veelal priesters, met ontbloot hoofd. Met elkaar zijn ze door een onbekende fotograaf vereeuwigd bij het priesterkapelletje op de r.-k. begraafplaats (Beresteyn) aan de Straatweg te Maarssen. Helaas is er verder weinig over deze foto bekend. Natuurlijk willen we graag weten wanneer en waarom deze gemaakt is. Om met het wanneër te beginnen kunnen we gebruik maken van het modebeeld. De dames

zijn ter gelegenheid van de plechtigheid zo te zien op hun zondags, dus modieus gekleed. Ze dragen massaal de in de halverwege de jaren dertig van de vorige eeuw zeer populaire en dus veel gebruikte pothoed en dateren hiermee deze foto. Nog een andere aanwijzing voor een datering omstreeks 1935 is de aanwezigheid van pastoor Mgr. A.E. Rientjes, de priester in het midden van de vierde rij van voren. Hij werd in 1929 in Maarssen aangesteld. De reden dat men bijeenkwam op de r.-k. begraafplaats is zeer waarschijnlijk de herdenking van de sterfdag van de bekende, door velen in Maarssen en ook elders in Nederland

zeer geliefde en gewaardeerde, priester Mgr. Dr. Alphons Ariëns. Maar waarom staan er op de foto bijna uitsluitend dames? Het lijkt of deze bijeenkomst alleen voor hen is georganiseerd. Alphons Ariëns werd op 26 april 1860 in Utrecht geboren en tot priester gewijd in 1882. Hij werkte als kapelaan in Enschede (1886-1901), als pastoor in Steenderen en vervolgens van 1908 tot 1926 in Maarssen. In zijn Twentse tijd was Ariëns zeer betrokken bij de strijd van de rooms-katholieke arbeiders voor betere werkomstandigheden en hogere lonen in de textielindustrie. Ook in Maarssen was hij een sociaal zeer betrokken persoon die veel goede werken verrichtte en zich kenmerkte door grote soberheid.

Na zijn overlijden op 7 augustus 1928 in Amersfoort, waar hij na zijn emeritaat was gaan wonen, werd hij op 11 augustus 1928 in Maarssen in de bestaande priesterkapel (zie afbeelding 1) begraven. Sober, zoals hij als mens was, stond op zijn grafsteen slechts geschreven: 'ARIENS - PRIESTER'. Vanaf dat moment werd jaarlijks in augustus op de zondag die het dichtst bij de zevende ligt, de Ariënsdag georganiseerd en bezochten velen na

een kerkdienst in Maarssen ook het Ariënsmonument. In 1969 werd, mede op initiatief van en deels bekostigd door het toenmalige Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV), de gedenkplaats vernieuwd (zie afbeelding 2). Het geheel bestaat nu uit een tombe met bronzen kruis en daarachter een eenvoudige, gemetselde stenen muur met rechts een bronzen plaquette met de beeltenis van Ariëns en links ook hier de tekst: 'ARIENS - PRIESTER'. Jammer genoeg was het maken van de kleurenfoto van het huidige graf op een zonnige herfstdag (15 oktober 2018) niet eenvoudig. Het omringende groen is nogal uitgedijd en belemmert het zicht in hoge mate. Misschien is dit, na de recente en succesvolle restauratie van het graf van Maria Dommer op dezelfde begraafplaats, een nieuw projectje voor de HKM en/of het kerkbestuur?

Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl

het oude regthuys
eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftariake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarsse

HAIRFASHION MAARSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

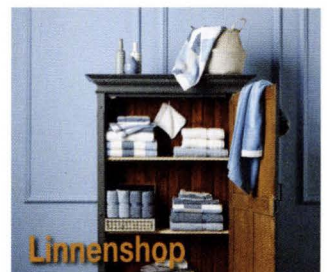
DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSEN

de Graaff

slapen/bedmode/lingerie/linnenshop

Kaatsbaan 48
3601 ED Maarsse
0346-562122
www.degraaffmaarsse.nl

Ritter
MAKELAARDIJ

aankoop • taxaties
verkoop • hypotheken
verhuur • nieuwbouw

Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30

ritter@era.nl
www.eraritter.nl
 [erartermakelaardij](https://www.facebook.com/erartermakelaardij)
 @ERA_Ritter

Taxaties | Bemiddeling | Inkoop & Verkoop

www.numisconsult.nl | info@numisconsult.nl | 06-47963366